

Ämnesproven skolår 9 1998

*Resultatredovisning till
skolorna*

Skolverket

Beställningsadress: Liber Distribution
Publikationstjänst
162 89 STOCKHOLM
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
e-post: skolverket.ldi@liber.se

Beställningsnummer: 98:410

Pris: 50 kr

Rapporter i serien om Nationella provresultat

1998

Ämnesproven skolår 9, 1998, resultatredovisning till skolorna,

ISBN 91-89313-08-9, Best.nr. 98:410

Gymnasieskolans kursprov, vårterminen 1998, en resultatredovisning,

ISBN 91-88373-43-6, Best.nr. 98:393

1997

Gymnasieskolans kursprov, vårterminen 1997, resultatredovisning till skolorna,

ISBN 91-88373-55-X, Best.nr. 97:330

Gymnasieskolans kursprov, höstterminen 1997, resultatredovisning till skolorna,

ISBN 91-88373-25-8, Best.nr. 98:368

Skolverkets diari nr. 97:475

ISBN 91-89313-08-9

Tryckeri: Spånga Tryckeri, Stockholm, 1998

Utgiven av Skolverket, 106 20 Stockholm

Förord

Ämnesproven i svenska, matematik och engelska för skolår 9 genomfördes första gången vårterminen 1998. Ämnesproven, som är obligatoriska, ingår i det nationella provsystemet och syftet med proven är att vara ett stöd i betygsättningen och därigenom verka för en likvärdig bedömning av elevernas kunskaper över landet.

Resultaten från ämnesproven ger även en nationell bild av kunskapsläget hos elever som är i slutet av grundskolan och utgör därmed ett av flera mått på måluppfyllelsen i svensk skola. I denna rapport redovisas en sådan nationell bild, baserad på elevresultat från ett riksrepresentativt urval av kommuner.

Syftet med resultatrapporten är främst att bidra med underlag till kommuners och enskilda skolors diskussion av sina egna resultat och måluppfyllelse, men även att för riksdag och regering översiktligt beskriva elevernas kunskaper efter genomgången grundskola.

Statistiska centralbyrån har på Skolverkets uppdrag genomfört datainsamlingen och Skolverket har sammanställt resultaten tillsammans med de universitetsinstitutioner som konstruerar proven. Institutionen för nordiska språk / FUMS vid Uppsala universitet har skrivit kapitlet om provet i svenska. PRIM-gruppen vid Lärarhögskolan i Stockholm har skrivit kapitlet om matematikprovet och Avdelningen för språkpedagogik vid Göteborgs universitet har skrivit kapitlet om provet i engelska.

Anders Auer, vid Skolverkets enhet för prov och fristående skolor, har sammanställt rapporten.

Stockholm i november 1998

Birgitta Fredander
Enhetschef

Fredrik Granström
Projektledare

Innehållsförteckning

	Sida
Sammanfattning	7
1. Inledning	9
De nationella provens bakgrund och syfte	9
Reaktioner på proven — lärarenkäten.....	9
Insamlingsmetoden	9
Obligatoriska prov — men hur många har genomfört dem?	10
Elevbortfall per delprov	11
Inskickningsbortfall.....	12
Totalt bortfall och resultatens representativitet.....	12
Ett skattat provbetyg något mer representativt.....	13
Förändringar inför nästa års prov	14
2. Ämnesprovet i svenska	15
Provens innehåll.....	15
Resultat på delproven samt sammanvägt provbetyg	16
Flickors och pojkars resultat på ämnesprovet i svenska	18
Lärarenkäten.....	19
3. Ämnesprovet i matematik	23
Provöversikt	23
Bedömning	24
Resultat på delproven samt sammanvägt provbetyg	24
Resultat delprov A	25
Resultat delprov B.....	26
Resultat delprov C.....	27
Resultat delprov P/G.....	27
Resultat delprov M.....	27
Flickors och pojkars resultat på ämnesprovet i matematik	28
Lärarenkäten.....	29
4. Ämnesprovet i engelska	31
Provens innehåll.....	31
Bedömning	31
Resultat på delproven samt sammanvägt provbetyg	32
Flickors och pojkars resultat på ämnesprovet i engelska	34
Sammanfattande kommentarer om elevernas resultat på ämnesprovet i engelska.....	35
Lärarenkäten.....	36
5. Variation i resultat mellan skolor	39
Variation i graden av måluppfyllelse	39
Variation i provbetyget Mycket väl godkänd.....	41

Sammanfattning

Ämnesproven i svenska, matematik och engelska för skolår 9 genomfördes första gången vårterminen 1998. Ämnesproven, som är obligatoriska, ingår i det nationella provsystemet och syftet med proven är att de skall konkretisera kursplanens mål, samtidigt som de skall vara ett stöd för läraren i betygsättningen och därigenom verka för en likvärdig betygsättning över landet.

Syftet med att presentera resultat från de nationella proven är att ge en nationell resultatbild som bl.a. kommuner, skolledare och lärare skall kunna använda i utvärderingar av sin egen verksamhet. Skolverket avser också att använda resultaten i samband med andra utvärderingar av skolan.

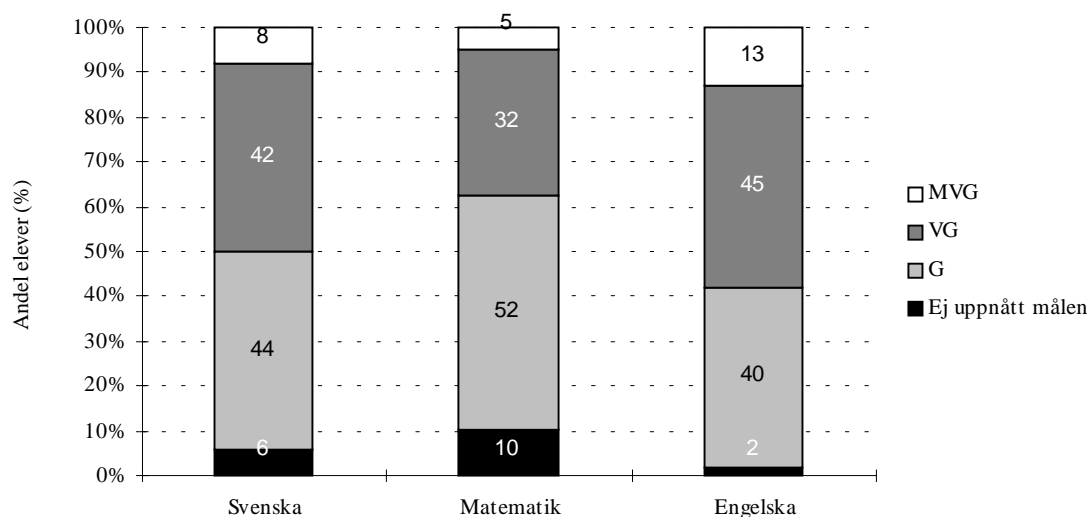
Provresultaten som denna rapport baseras på har samlats in från ett riksrepresentativt urval av 34 kommuner. Totalt har provresultat från ca 27 000 elever redovisats. Bortfallet är relativt stort, i genomsnitt ca 30 procent för provbetyget i de tre ämnena. Bortfallet på enskilda delprov är mindre, ca 18 procent i genomsnitt. Resultaten måste därför tolkas med viss försiktighet. Bortfallsanalyser pekar på att de resultat som presenteras i rapporten antagligen ger en något mer positiv bild av resultaten på proven jämfört med om alla landets elever i skolår 9 genomfört samtliga delprov.

Obligatoriska prov — men de genomförs inte av alla

Det stora bortfallet beror i huvudsak på att många skolor/lärare inte låtit genomföra samtliga delprov som ingår i ämnesproven, trots att de är obligatoriska. Det är framförallt de muntliga delproven i svenska och matematik som uppvisar ett stort bortfall, 17 respektive 20 procent. Att ämnesproven genomförs i sin helhet är en viktig förutsättning för att provets funktion som betygstöd och därigenom likvärdig betygsättning över landet skall fungera som det är tänkt.

De flesta elever uppnår målen — men inte alla

I figur 1 nedan visas betygsfördelningen för provbetyget i respektive ämne. Enligt provbetyget har 94 procent av eleverna uppnått målen i svenska, dvs. erhållit minst provbetyget Godkänd. 90 procent har uppnått målen i matematik och 98 procent i engelska. Eleverna har således generellt sett svårast för proven i matematik och lättast för proven i engelska. Vad gäller skillnader i flickors och pojkars resultat så har flickorna generellt klarat sig bättre på både svenska- och engelskaprovet. I matematik däremot finns inga skillnader mellan flickor och pojkar i provbetyg.



Figur 1. Fördelning för provbetyget i svenska, matematik och engelska, ämnesproven 1998. (Provbetyget redovisas endast för de elever som genomfört samtliga delprov)

I matematik var det i delproven som behandlade problemlösning (delprov B) och tal- och symboluppfattning (delprov A) som flest andel elever inte nådde upp till målen, 20 respektive 17 procent. Däremot var det bara fyra procent som inte bedömdes uppnå målen i delprovet som gick ut på att kommunicera matematik muntligt (delprov M).

I svenska gick det också bäst på det muntliga delprovet (delprov D) där hela 98 procent bedömdes ha uppnått målen. Även i skriftlig produktion gick det bra för de flesta eleverna, 96 procent har uppnått målen. Svårast har eleverna i läsförståelse (delprov B), där djupläsning samt förmåga att jämföra och analysera krävs för att kunna klara av uppgifterna på ett tillfredställande sätt. 15 procent bedömdes inte ha uppnått målen vad gäller dessa färdigheter.

I engelska är det genomgående ca 98 procent som har uppnått målen på de olika delproven. Receptiv förmåga, dvs. att förstå text och tal är eleverna speciellt bra på, hela 71 procent har erhållit delprovsbetyget Väl godkänd eller Mycket väl godkänd. Att kommunicera muntligt (delprov A) eller att uttrycka sig skriftligt (delprov C) är eleverna något sämre på men fortfarande har över hälften av eleverna erhållit delprovsbetyget Väl godkänd eller Mycket väl godkänd.

Stora skillnader i provresultat mellan skolor

Om resultaten på ämnesproven analyseras för varje skola visar det sig att det är stora skillnader i graden av måluppfyllelse skolor emellan. Variationen är störst i matematik. Medan samtliga elever på vissa skolor har uppnått målen enligt provbetyget i matematik, finns det skolor där färre än 70 procent av eleverna nått upp till målen enligt samma provbetyg. I engelska är skillnaderna mellan skolor minst. I samtliga av de skolor som resultat redovisats för, har minst 85 procent av eleverna uppnått målen enligt provbetyget.

Lärarnas reaktioner på proven

Enligt de lärarenkäter som följde med respektive ämnesprov tycker de allra flesta lärare att proven speglar ämnessynen i kursplanerna och att proven även utgör ett stöd vid betygsättning. Det som lärarna ansåg vara negativt med ämnesproven var att de var väldigt tidskrävande att genomföra och bedöma.

1. Inledning

Ämnesproven i svenska, matematik och engelska för skolår 9 genomfördes första gången vårterminen 1998. I denna rapport redovisas en nationell bild av provresultaten. Den bygger på insamlade resultat för elever i ett riksrepresentativt urval av kommuner. Rapporten vänder sig i första hand till lärare och skolledare, men även till elever och föräldrar, ansvariga politiker och tjänstemän samt andra med intresse för skolan.

Resultat från ämnesproven ger en bild av kunskapsläget hos elever som är i slutet av grundskolan och utgör därmed ett av flera mått på måloppfyllelsen i svensk skola.

Syftet med denna resultatsammanställning är främst att bidra med underlag till kommuners och enskilda skolors diskussion av sina egna resultat och måloppfyllelse, men även att för riksdag och regering översiktligt beskriva elevernas kunskaper efter genomgången grundskola.

I detta kapitel beskrivs ämnesprovets bakgrund och syfte, hur många som deltagit i proven, insamlingsmetod samt vilka brister som finns i datamaterialet. I kapitel två till fyra presenteras resultaten från ämnesproven i svenska, matematik och engelska. I det sista kapitlet beskrivs hur resultaten på proven varierar mellan skolor.

De nationella provens bakgrund och syfte

Proven och diagnosmaterialen i det nationella provsystemet har konstruerats utifrån gemensamma utgångspunkter. Samtliga prov skall ses som en konkretisering av läroplanens kunskapssyn och av kursplanernas ämnessyn.

Ämnesproven för skolår 9, vilka är obligatoriska för skolan att genomföra, skall vara ett stöd för läraren i betygsättningen och därigenom verka för en likvärdig betygsättning över landet. Det är viktigt att förstå att proven inte kan mäta samtliga mål som finns i läroplaner och kursplaner och som läraren har att ta hänsyn till vid sättandet av slutbetyg i ämnet. Proven utgör dessutom endast en av flera mätobservationer på elevens kunskaper. Sammantaget innebär detta att en elevs provresultat inte nödvändigtvis behöver vara identiskt med slutbetyget i ämnet. Proven får således inte ses som ett examensprov.

Reaktioner på proven — Lärarenkäten

Eftersom det var första gången ämnesproven skolår 9 genomfördes och proven i sin konstruktion och uppläggning skiljer sig en del från de tidigare standardproven är det viktigt att få veta vad lärarna anser om proven. Därför följde med respektive prov en lärarenkät som samtliga berörda lärare i landet ombads att besvara. Där har lärarna bl.a. kunnat ge synpunkter på enskilda uppgifters lämplighet men även kunnat reflektera över i vilken grad man anser att proven speglar styrdokumentens kunskaps- och ämnessyn. Resultaten från lärarenkätorna är sammanställda i slutet av varje ämneskapitel.

Insamlingsmetoden

Insamlingen har planerats av Skolverket och genomförts av Statistiska centralbyrån (SCB). Resultat har samlats in från ett stratifierat urval av 34 kommuner där storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö ingår. I de 34 kommunerna

ingår samtliga elever i urvalet. Skolorna har rapporterat provresultaten på resultatblanketter, en för varje klass/undervisningsgrupp, som sedan skickats in till SCB. I de fall resultat inte inkommit till SCB har rektor påmint per brev och telefon.

Antalet elever i urvalet är nästan 30 000. Att urvalet är så stort beror på en samverkan med UGU-projektet¹. Genom att samordna insamlingarna har onödigt dubbelarbete och missförstånd kunnat undvikas, men däremot har urvalet blivit större än vad som ursprungligen planerades. Urvalet för resultatinsamlingen av ämnesproven 1999 kommer antagligen att bli något mindre, vilket gör att ett mindre antal lärare behöver rapportera in provresultat nästa år.

Det insamlade materialet kommer att användas i olika utvärderingar av svensk skola. Det utgör också ett viktigt underlag för universitetsinstitutionernas arbete med provens utveckling och för forskning. I slutet av våren 1999 planerar Skolverket att komma med ytterligare en rapport baserad på datamaterialet från denna insamling. Den rapporten kommer att innehålla en djupare analys av provresultaten. Resultaten kommer inte att presenteras så att enskilda elever eller skolor kan identifieras.

Obligatoriska prov — men hur många har genomfört dem?

Ämnesproven i skolår 9 är obligatoriska enligt grundskoleförordningen (7 kap. 10 §). På grund av sjukdom eller liknande är det naturligt att inte alla elever kan vara närvarande vid samtliga provtillfällen. Det är emellertid förvånansvärt många elever som inte genomfört samtliga delprov. I tabell 1 redogörs för hur många elever som gjort samtliga delprov, hur många som gjort minst ett men inte alla delprov samt hur många som inte gjort något delprov alls.

Tabell 1. Antal och andel elever i urvalet som genomfört ett visst antal delprov, ÄP 9 1998

Genomförande	Svenska		Matematik		Engelska	
	Antal elever	Andel	Antal elever	Andel	Antal elever	Andel
Samtliga delprov	20 853	77%	18 755	69%	23 353	87%
Minst ett men inte alla delprov	5 376	20%	7 854	29%	2 813	10%
Inte något delprov	738	3%	591	2%	721	3%
Totalt redovisade	26 967		27 200		26 887	

Av tabell 1 framgår att endast 69 procent av de redovisade eleverna genomfört samtliga delprov i matematik. I engelska däremot är det 87 procent som genomfört ämnesprovet i sin helhet. Det finns således en stor skillnad i provgenomförandet mellan ämnena. En tänkbar förklaring är att ämnesprovet i matematik bestod av fem delprov medan ämnesprovet i svenska och engelska bestod av fyra respektive tre delprov. Om delproven genomförs på bestämda men skilda dagar ökar sannolikheten för att en elev skall missa något delprov ju fler delprov som ämnesprovet består av. Det är också intressant att notera att mellan två och tre procent av alla elever inte deltagit i något delprov i respektive ämne. Sammantaget är det uppenbart att det är många elever som inte genomfört ämnesprovets alla delar. Att ämnesproven genomförs i sin helhet är en viktig förutsättning för att provens funktion, som betygstöd och därigenom likvärdig betygsättning över landet, skall fungera som det är tänkt.

¹ UGU-projektet, Utvärdering Genom Uppföljning, genomförs av Göteborgs universitet och är en longitudinell studie där kohorter av elever följs under hela utbildningstiden. De elever som ingår i UGU-urvalet finns till största delen spridda bland de 34 kommuner som ingår i Skolverkets urval.

Elembortfall per delprov

När inte alla elever genomför samtliga delprov (se föregående avsnitt), uppstår vad som här kallas ett elembortfall. Elembortfallet består av elever som redovisats på blanketten men som av någon anledning inte genomfört alla delprov. Elembortfallet kan således variera för olika delprov inom samma ämnesprov. I tabell 2a-c presenteras elembortfallet per delprov inom respektive ämne.

Tabell 2a. Elembortfall för delprov och provbetyg i svenska, ÄP 9 1998

Svenska	Antal elever med betyg på delprov/prov	Antal elever redovisade	Elembortfall
Delprov A (<i>Läsförståelse</i>)	25 676	26 967	5%
Delprov B (<i>Läsförståelse</i>)	24 985	26 967	7%
Delprov C (<i>Skriftlig produktion</i>)	25 141	26 967	7%
Delprov D (<i>Muntlig kommunikation</i>)	22 305	26 967	17%
Provbetyg*	20 472	26 967	24%

*Endast de elever som genomfört samtliga delprov.

Tabell 2b. Elembortfall för delprov och provbetyg i matematik, ÄP 9 1998

Matematik	Antal elever med betyg på delprov/prov	Antal elever redovisade	Elembortfall
Delprov A (<i>Tal- och symboluppfattning</i>)	25 180	27 200	7%
Delprov B (<i>Problemlösning</i>)	24 752	27 200	9%
Delprov C (<i>Problemlösning</i>)	25 323	27 200	7%
Delprov M (<i>Muntlig kommunikation</i>)	21 637	27 200	20%
Delprov P/G (<i>Par-/Grupparbete</i>)	23 755	27 200	13%
Provbetyg*	18 356	27 200	33%

*Endast de elever som genomfört samtliga delprov.

Tabell 2c. Elembortfall för delprov och provbetyg i engelska, ÄP 9 1998

Engelska	Antal elever med betyg på delprov/prov	Antal elever redovisade	Elembortfall
Delprov A (<i>Oral interaction</i>)	24 642	26 887	8%
Delprov B (<i>Receptive skills</i>)	25 259	26 887	6%
Delprov C (<i>Written production</i>)	25 192	26 887	6%
Provbetyg*	22 994	26 887	14%

*Endast de elever som genomfört samtliga delprov.

Elembortfallet varierar kraftigt mellan delproven. I svenska är elembortfallet störst i delprov D, det muntliga delprovet, där 17 procent av de redovisade eleverna inte har genomfört det. I matematik är det också det muntliga delprovet, M, som uppvisar det största elembortfallet. Hela 20 procent har ej genomfört detta delprov. Även delprov P/G som skulle utföras i par eller grupp har ett relativt högt elembortfall, 13 procent. Engelska är det ämne som har minst elembortfall. Elembortfallet är även här störst i det muntliga delprovet, delprov A, med åtta procent.

För att läraren inte skall behöva pröva alla elever samma dag är de muntliga delproven inte förlagda till något speciellt provdatum. Detta borde öka sannolikheten för att en elev skall kunna delta i delprovet. Trots detta har de muntliga delproven det högsta elembortfallet. När elembortfallet analyseras lite närmare visar det sig ofta vara hela

undervisningsgrupper som inte genomfört delprovet.² Det höga elevbortfallet får därför antas bero på att lärare i vissa undervisningsgrupper inte genomfört delprovet, kanske med motiveringen att det har ansetts för tidskrävande eller svårt att organisera. Eftersom proven är obligatoriska är detta naturligtvis inte acceptabelt.

Att bortfallet är så stort för provbetyget beror på att en elev måste ha genomfört samtliga delprov för att kunna erhålla ett provbetyg. Därmed kan elevbortfallet för provbetyget aldrig vara mindre än elevbortfallet för ett enskilt delprov. Om elevbortfallet inte varit så stort för de muntliga delproven så hade elevbortfallet för provbetyget varit betydligt mindre.

Inskickningsbortfall

Förutom elevbortfallet finns också ett s.k. inskickningsbortfall. Med inskickningsbortfall menas de undervisningsgrupper eller enstaka elever vars resultat inte redovisats av skolan. Även om en elev inte genomfört provet skall eleven redovisas på resultatblanketten. Genom att jämföra antalet redovisade elever med antalet elever i elevregistret går det att skatta inskickningsbortfallet. Inskickningsbortfallet, som presenteras i tabell 3, är åtta, nio procent för de tre ämnesproven.

Tabell 3. Inskickningsbortfall för svenska, matematik och engelska

Ämne	Antal elever redovisade	Antal elever enligt register	Inskickningsbortfall
Svenska	26 967	29 517	9%
Matematik	27 200	29 517	8%
Engelska	26 887	29 517	9%

Totalt bortfall och resultatens representativitet

Genom att summera antalet elever som utgör elevbortfall per delprov och provbetyg med antalet som utgör inskickningsbortfall, erhålls ett mått på det totala bortfallet. För provbetyget är det totala bortfallet på mellan 22 och 38 procent beroende på ämne, vilket framgår av tabell 4.

Tabell 4. Totalt bortfall* för svenska, matematik och engelska

Ämne	Inskickningsbortfall	Elevbortfall (provbetyg)	Totalt bortfall (provbetyg)
Svenska	9%	24%	31%
Matematik	8%	33%	38%
Engelska	9%	14%	22%

*Observera att det totala bortfallet i procent inte är lika med summan av elevbortfall och inskickningsbortfall i procent eftersom de baseras på olika antal elever.

Ämnesprovet i matematik har det största totala bortfallet med 38 procent. Detta stora bortfall beror till stor del på att så många lärare lät bli att genomföra det muntliga delprovet (delprov M). Ämnesprovet i svenska har också ett stort totalt bortfall, vilket också kan förklaras med ett förhållandevis stort bortfall på det muntliga delprovet (delprov D). Det totala bortfallet för de olika delproven är i de flesta fall betydligt mindre än det totala bortfallet för provbetygen (ca 18 procent i genomsnitt).

² I svenska delprov A och matematik delprov M kan mer än 50 procent av elevbortfallet förklaras av att hela undervisningsgrupper ej genomfört delprovet. För engelska delprov A är motsvarande siffra endast tolv procent.

Ju större det totala bortfallet är, desto osäkrare är representativiteten i de resultat som presenteras i rapporten. Om eleverna i bortfallet har andra egenskaper än eleverna för vilka provresultat redovisats, t.ex. om andelen elever som ej uppnår målen i ett ämne är väsentligt högre i bortfallet än bland dem som resultaten är baserade på, har bortfallet en snedvridande effekt på resultaten. Resultaten är då inte representativa för alla elever i landet.

Analyser som gjorts på elevbortfallet tyder på att elever som inte deltar i proven i genomsnitt är svagare än de elever som deltar i proven. Liknande bortfallsanalyser som gjorts på gymnasieskolans kursprov pekar i samma riktning. Detta innebär att de resultat som presenteras i rapporten antagligen ger en något mer positiv bild av resultaten på proven jämfört med om alla landets elever i skolår 9 genomfört samtliga delprov.

Genom att med hjälp av höstterminsbetyget studera relationen mellan gruppen elever som deltagit på samtliga delprov och elevgruppen som inte genomfört hela provet, kan den snedvridande effekten av elevbortfallet skattas. Enligt skattningen är andelen elever som ej uppnår målen på provet som helhet, enligt provbetyget, underskattad med ca. två procentenheter.

Inskickningsbortfallets påverkan är svårare att undersöka. Om orsaken till detta bortfall endast är tidsbrist eller glömska hos rektor behöver detta bortfall inte ha någon snedvridande effekt på resultaten. Enligt den bortfallsuppföljning som gjorts beror ca 60 procent av inskickningsbortfallet på att rektor inte skickat in resultatblanketterna. Ungefär en fjärdedel av inskickningsbortfallet beror på att rektor/lärare aldrig gett eleverna möjlighet att genomföra proven. Dessa elever är ofta elever vid skoldaghem och specialenheter samt nyinvandrade elever i förberedelseklass.

Sammanfattningsvis är det rimligt att anta att såväl elevbortfall som inskickningsbortfall har en snedvridande effekt på de redovisade resultaten. Grovt räknat är andelen elever som ej uppnått målen enligt provbetyget sannolikt underskattad med två procentenheter. Det finns däremot ingen anledning att tro att bortfallet skulle påverka relationen mellan flickors och pojkars resultat.

Eftersom resultaten baseras på ett urval och inte på resultat från alla landets elever i skolår 9 finns det dessutom en statistisk osäkerhet i resultaten. Den statistiska felmarginalen är ca en procentenhet för de betygsandelar som ligger på mellan en och 15 procent och mellan en och två procentenheter för de betygsandelar som ligger på mellan 30 och 50 procent. Det går därför inte att uttala sig om en reell skillnad i betygsandelar mellan t.ex. pojkar och flickor om den redovisade skillnaden är mindre än två procentenheter.

Ett skattat provbetyg något mer representativt

För att försöka korrigera snedvridningen i provbetyget orsakad av elevbortfall har även ett skattat provbetyg beräknats³. Med denna beräkning minskar elevbortfallet i provbetygen från i genomsnitt 24 procent till i genomsnitt sju procent. Det skattade provbetyget ger därmed en något mer representativ bild av hur hela populationen elever

³ Denna beräkning bygger på att man "antar" vilket provbetyg som skulle erhållits för de elever som saknar upp till tre delprovsvbetyg. För engelska har delprovsvbetyg skattats för elever som saknar högst ett delprovsvbetyg, för svenska två och för matematik upp till tre delprovsvbetyg. "Antagandet" beräknas utifrån elevens betyg på de genomförda delproven.

i skolår 9 klarat sig om alla hade deltagit på samtliga delprov⁴. Det skattade provbetyget anges på sista raden i resultattabellerna under provbetyget för de elever som genomförde samtliga delprov.

Förändringar inför nästa års prov

Eftersom det var första året som ämnesproven genomfördes 1998 är det naturligt att vissa förändringar kommer att ske till 1999 års prov. De synpunkter och kommentarer som kommit in via lärarenkäter, brev och telefonsamtal har varit till stor hjälp som utgångspunkt i detta arbete.

Många anser att proven har varit bra men att genomförandet var komprimerat och tidskrävande. Ett sätt att möta detta är dels att de icke tidsbundna provdelarna sänds ut tidigare på terminen, dels att fastlagda provdatum är mer utspridda än tidigare. Vidare kommer delar av proven att ha en delvis annan struktur eller att utgå. Instruktionerna för sammanvägning av delprovresultaten till ett provbetyg kommer också att vara något annorlunda utformade. Som tidigare nämnts kommer även urvalet att bli mindre, vilket innebär att färre rektorer och lärare behöver rapportera in provresultat.

⁴På grund av det elevbortfall som fortfarande finns kvar i det skattade provbetyget är med största sannolikhet även det skattade provbetyget inte helt väntevärdesriktigt (representativt). En analys av det återstående elevbortfallet visar att det skattade provbetyget underskattar andelen elever som ej uppnått målen med ca en procentenhet. Det "vanliga" provbetyget underskattar (som nämnts i föregående avsnitt) andelen elever som ej uppnått målen med ca två procentenheter.

2. Ämnesprovet i svenska

**Institutionen för nordiska språk / FUMS
UPPSALA UNIVERSITET**

Det första nationella provet för skolår 9 genomfördes under våren 1998. Provet konkretiserar kursplanens mål och har till syfte att vara ett stöd i lärarens betygssättning så att bedömningsgrunderna blir så enhetliga som möjligt över landet. Ett prov är också en del i ett utvecklingsarbete och lärarnas synpunkter på provets innehåll, uppbyggnad och de möjligheter till en likvärdig bedömning som provet ger är därför betydelsefulla. En relativt fyllig enkät till lärarna medföljde provmaterialet och redovisas i ett eget avsnitt längre fram i denna presentation.

Provet innehåll

Det nationella provet i svenska är uppbyggt på temat *Spår* och har rubriken *På spåret i svenska!* Utgångspunkt är ett texthäfte där olika slags texter är representerade. Tyngdpunkten ligger på en längre litterär text.

Två delprov, A och B, fokuserar läsförståelse. I delprov A är uppgifterna sakfrågor och kräver endast kortfattade svar. Det är elevernas förmåga att hitta bland texterna och finna relevanta svar på uppgifter vilka hänför sig till textens yta som prövas. Delprov B innehåller uppgifter av varierande slag, där förmågan att tolka textinnehåll, att göra jämförelser, att själv ta ställning och att motivera ställningstagandet sätts på prov.

Det tredje delprovet, C, är en skrivuppgift, där eleverna väljer ett av fem ämnen att skriva om. Uppgifterna är knutna till texthäftets tema och häftet får också användas vid skrivtillfället. Tanken bakom uppläggningsen är att eleverna ska få en god förberedelse inför skrivandet. De har visserligen inte fått skrivuppgifterna i förväg, men diskussionen kring texterna i häftet liksom arbetet med delprov A och B lägger en grund för det längre skrivpasset.

Den muntliga uppgiften, D, är till skillnad från de övriga delproven fristående från temat. Provet bygger på bandade, litterära texter som eleverna lyssnar till, diskuterar parvis och kommenterar inför en större eller mindre grupp och utifrån frågeställningar om innehåll, situation och händelseförlopp. De muntliga uppgifterna fördelas av praktiska skäl över terminen.

Resultat på delproven samt sammanvägt provbetyg

I tabell 5 nedan redovisas resultatet av de fyra delproven i svenska och det sammanvägda provbetyget.

Tabell 5. Betygsfördelningar för samtliga delprov och totalt i ämnesprovet i svenska

Delprov	Andel (%) elever med betyget				Antal Elever
	Ej uppnått målen	G	VG	MVG	
A (receptiv)	10	36	37	17	21 104
B (receptiv)	16	39	36	8	20 413
AB*	11	32	47	10	4 572
C (skrivuppgift)	4	49	37	9	25 141
D (muntlig)	2	42	41	15	22 305
Sammanvägt Provbetyg**	6	44	42	8	20 472
Skattat Provbetyg***	6	45	41	8	24 963

* Gäller endast de elever som fått ett sammanfattande betyg för både delprov A och B.

** Endast elever som deltagit i alla delprov redovisas.

*** Fördelningen bygger på en skattning av provbetyget för de elever som ej deltagit i alla delprov samt angivet provbetyg för de elever som genomfört alla delprov (se näst sista avsnittet i kapitel 1 för närmare förklaring).

I del A provas elevens förmåga att hitta sakuppgifter i texterna. Svaren kan i princip bedömas som antingen korrekta eller felaktiga. Totalt sett uppnår 37 procent betyget Vål godkänd och 17 procent Mycket väl godkänd, men så många som tio procent uppnår inte målen. Skälen till detta diskuteras nedan tillsammans med resultaten av skrivuppgiften.

Uppgifterna i delprov B kräver djupläsning samt förmåga att jämföra och analysera. Andelen elever som har nått betygen Godkänd och Vål godkänd är ungefär densamma som för provets A-del medan andelen med betyget Mycket väl godkänd är lägre, åtta procent och andel elever som inte uppnått målen är högre, 16 procent. Uppgifterna kräver god läsförståelse och dessutom måste eleven kunna uttrycka sig tydligt och begripligt. Man skulle kunna hävda att det inte bara är läsförmågan utan även skrivförmågan som provas med sådana uppgifter. Kursplanen i svenska har dock som ett mål att eleven ska kunna skriva ”redogörelser så att innehållet framgår tydligt” och det inkluderar förstås utredande svar på frågor. En förklaring som man inte kan bortse ifrån är att eleven, ställd inför en rad uppgifter som alla ser krävande ut, kan misströsta om sin förmåga och därför misslyckas.

Delprov C, skrivdelen, har däremot många lyckats med. Endast fyra procent har inte uppnått målen, vilket måste tolkas som att flertalet elever har en ganska god skrivförmåga. Totalt har 49 procent uppnått betyget Godkänd, 37 procent Vål godkänd samt nio procent betyget Mycket väl godkänd. För bedömning av skrivuppgifterna har läraren haft tillgång till kommenterade exempel på elevarbeten samt ett kvalitetsschema, vilket också har varit tillgängligt för eleverna. I anvisningshäftet till lärare och elever fanns dessutom två elevtexter med resonemang kring bedömning. Diskussioner i klasserna kring dessa exempel kan ha bidragit till att öka medvetenheten kring vad som gör en text bra och läsvärd.

Det är värt att notera att så många fler elever lyckats med skrivuppgiften jämfört med

läsförståelseuppgifterna. Bland dem som inte nådde upp till målen i delprov A och B har mer än hälften lyckats nå godkänt resultat på delprov C, skrivuppgiften. Det goda skrivresultatet kan sannolikt hänga ihop med det förberedelsearbete som delprov A och B utgjort, en förberedelse som i så fall skulle betyda mer för elever på gränsen till att nå målen än för de säkra eleverna. Skrivuppgifterna har engagerat och intresserat skribenterna och detta kan också ha betytt mer för vissa elever än andra. En annan förklaring kan vara att mindre skickliga läsare har svårt att göra sitt bästa i lässituationer som inte ingår i ett sammanhang, något som skulle tala för att också delproven A och B borde ha förberetts, t.ex. genom diskussion av texthäftet, mer än vad tiden medgav i vårens prov. Ett tydligt strukturerat samband mellan texter och uppgifter ger alla elever, men särskilt de mindre skickliga, bättre möjligheter att göra sig själva rättvisa än om uppgifterna uppfattas som fristående.

I de elevarbeten som skickats in till vår institution har spridningen mellan de ämnen eleverna valt att arbeta med visat sig vara mycket jämn, 17 procent för det minst populära ämnet och 26 procent för det mest valda som är *Från nybörjare till mästare*. Tabell 6 visar fördelningen.

Tabell 6. Elevers val av C-uppgift*

C-uppgift att välja mellan	Andel elever som valt respektive C-uppgift
C1 <i>Informationen är fri!</i>	17%
C2 <i>Den människan förstår mig bäst!</i>	19%
C3 <i>Att sätta spår</i>	17%
C4 <i>Från nybörjare till mästare</i>	26%
C5 <i>Klottraren</i>	21%

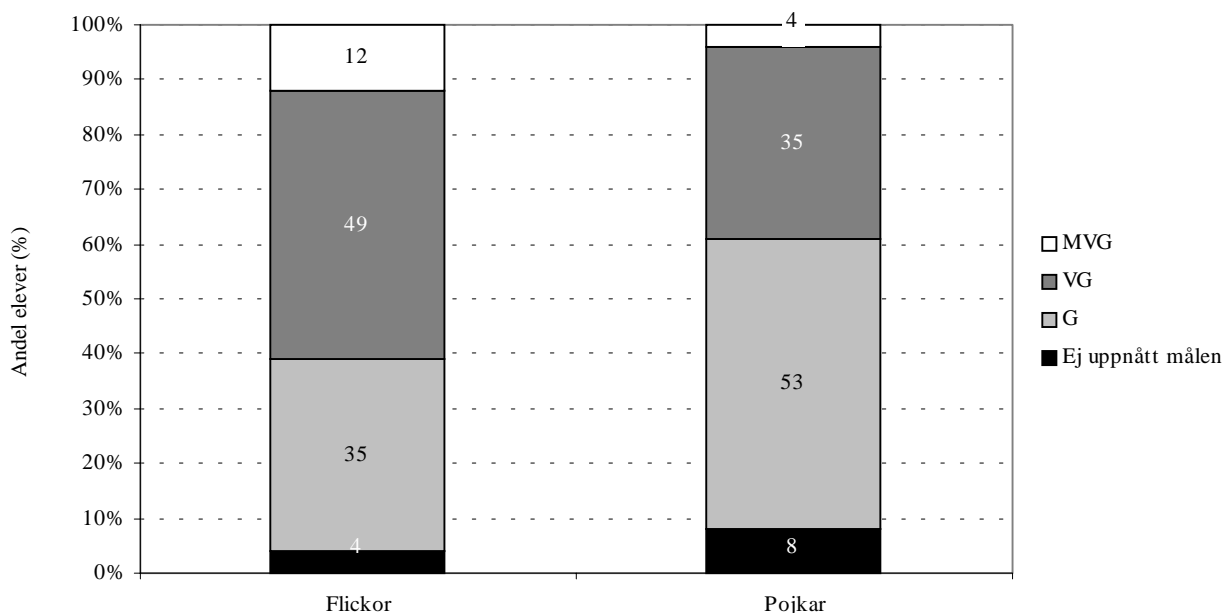
* Andelarna är baserade på 705 insamlade elevarbeten

Uppgiften som hänför sig till internet, *Informationen är fri!*, har valts av fler pojkar än flickor och *Den människan förstår mig bäst* har tilltalat fler flickor än pojkar. I övrigt är val av ämne tämligen jämnt fördelat mellan könen.

I delprov D har ungefär lika många fått Godkänd som Väl godkänd i betyg, 42 respektive 41 procent. Endast två procent har inte uppnått målen. Detta muntliga prov är det delprov som haft störst bortfall, 17 procent, och resultaten får därför tolkas med viss försiktighet. Skälen kan vara flera till att så många uppenbarligen inte har använt det här delprovet, trots att det är obligatoriskt. För det första uppger lärare ofta att de normalt arbetar mycket med muntliga uppgifter och därför inte behöver ett separat prov. För det andra är tid en bristvara och muntliga uppgifter tar tid att genomföra även om delprov D inte tillhör de mera tidskrävande varianterna. För det tredje är muntliga uppgifter organisatoriskt krävande – kanske behöver eleverna arbeta i mindre grupper än helklass, kanske måste flera vuxna engageras. Ovana vid att bedöma muntliga uppgifter kan också ha spelat in. Men mot bakgrund av att 72 % av lärarna i enkäten uppgivit att de anser en muntlig del värdefull i ett nationellt prov och att många av de lärare som faktiskt genomfört delprovet varit mycket nöjda (och positivt överraskade över detta) kan man kanske ändå anta att tid och vana tillsammans kommer att göra även det muntliga delprovet till en självklar del i ett obligatoriskt prov.

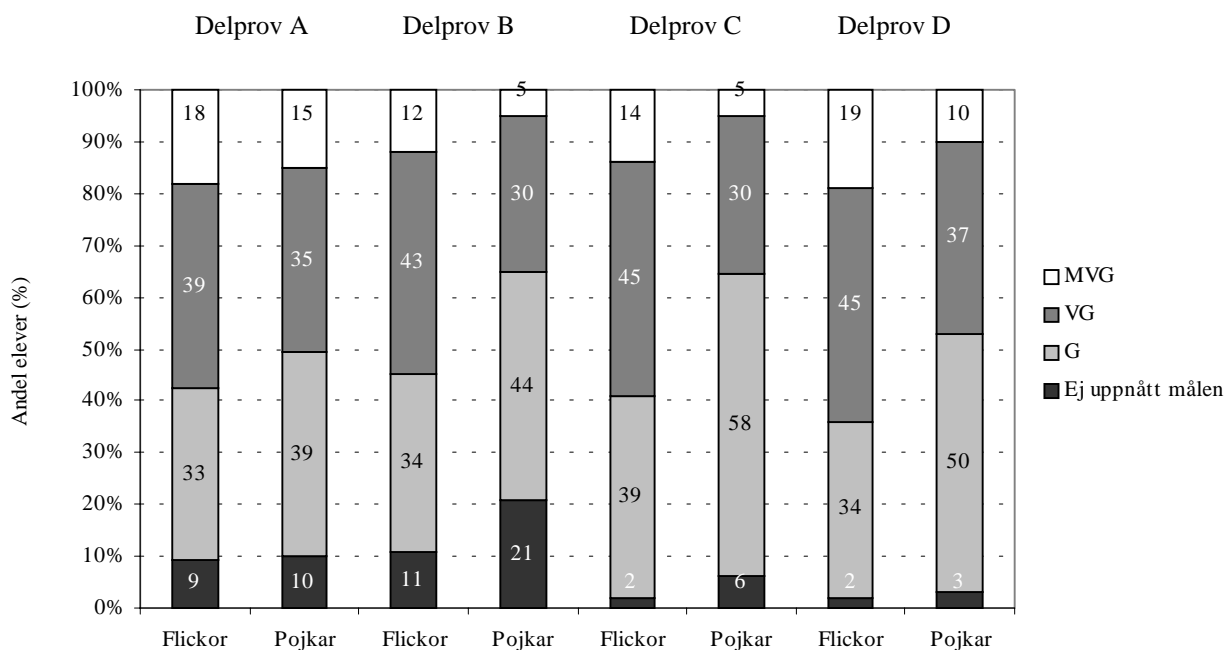
Flickors och pojkars resultat på ämnesprovet i svenska

Generellt ligger flickornas betyg på provet som helhet högre än pojkarnas. Hela 61 procent av flickorna får de högre betygen, Vål godkänd eller Mycket väl godkänd, medan motsvarande siffra för pojkarna är 39 procent. Andelen som inte når målen är fyra procent för flickorna och åtta procent för pojkarna. Figur 2 nedan visar detta förhållande, speglat i provbetyget.



Figur 2. Betygsfördelningar för provbetyg i svenska, uppdelat på kön. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Hur ser det då ut på delprovsnivå? Finns det något delprov där skillnaderna är utjämnade eller rentav omvända? Svaret är nej. Skillnaderna är dock minst i delprov A och störst i delprov C. Skrivande är fortfarande flickornas starkare sida liksom uppgifter som förutsätter förmåga att tolka och förstå text. Också i provets muntliga delprov, D, har flickorna lyckats bättre än pojkarna med 19 procent med betyget Mycket väl godkänd mot pojkarnas tio procent. Betygsfördelningen för varje delprov framgår av figur 3.



Figur 3. Betygsfördelningar för delprovsbetygen i svenska, uppdelat på kön.

Många undersökningar visar att det är männen som är offentlighetens talare. Analyser av tal och samtal i klassrummet visar att det är pojkarna som får det största talutrymmet och därmed också stor övning i att uttrycka sig i klassrummets offentlighet. Utfallet av den muntliga delen i det nationella provet får visserligen inte övertolkas – bortfallet har diskuterats tidigare. Men det är tänkbart, och tänkvärt, att flickorna kommit bättre till sin rätt just i en provsituation. Man kan anta att risken att bli avbruten eller att få färre uppgifter att lösa är mindre vid ett sådant tillfälle än i många andra situationer i skolan. Pojkars i många undersökningar dokumenterade vana att ta ordet utan att riktigt ha tänkt igenom vad som behöver sägas kan också ha bidragit till att deras presentationer av uppgiften i provet inte blivit särskilt genomtänkta eller väl framförda.

Uppgifterna som sådana i provet kan inte sägas ha gynnat det ena könet framför det andra. Skrivuppgifterna har t.ex. gjort det möjligt att i ganska hög grad vinkla ämnet så att det passar skribenten själv och även om uppgiften som hänför sig till internet, *Informationen är fri!*, har valts av fler pojkar än flickor och *Den människan förstår mig bäst* har tilltalat fler flickor än pojkar är de övriga tre ämnena tämligen jämnt fördelade både mellan skribenterna och mellan könen.

Lärarenkäten

Synpunkter på texter och uppgifter

Totalt har 820 lärarenkäter skickats in till provinstitutionen. Enkätfrågorna handlar om lärarnas uppfattning om hur information om och anvisningar till provet fungerat, hur valda texter och uppgifter till eleverna varit samt i vilken omfattning provet fyllt sin funktion som stöd i bedömning och betygssättning. Många av enkätens frågor är identiska med dem som ställdes till lärarna i engelska och matematik.

Den information om det förestående nationella provet som lämnades till skolorna under hösten 1997 har bedömts som *tillräcklig* av 63 procent av de svarande. Att så stor andel som drygt en tredjedel skulle ha behövt mer information understryker vikten av att

informera via flera olika medier. Brev till rektor och ett separat brev till svensklärarna har sannolikt inte alltid nått sina adressater.

Texthäftet, som för svenskans del utgjorde underlag för såväl läsförståelseprov som skrivuppgifter, har uppfattats som *lagom krävande* av nästan alla svarande, 95 procent. För den del av läsförståelseprovet som inriktats på faktauppgifter, delprov A, anser 70 procent att även uppgifterna till texterna var tillräckligt tydliga. Dock påpekar drygt hälften att det fanns någon fråga som inte fungerat.

Delprov B innehöll vissa uppgifter som inte tidigare använts i provsammanhang. Eleverna skulle t.ex. själva välja citat och motivera sitt val. Uppgiften har bedömts som *ganska svår* av ungefär hälften av de svarande lärarna, medan en fjärdedel har sett den som *lätt* och lika många som *svår*. Däremot har två tredjedelar ansett att eleverna *ganska bra* har lyckats lösa uppgiften och motivera sina svar. Det är också lätt att hitta goda och välformulerade svar på just denna uppgift bland de inskickade elevlösningarna.

En annan ny typ av provuppgift innebar att eleverna kunde välja att besvara en av fyra frågor med inriktning på överblick över hela textmaterialet. De allra flesta valde att antingen förklara hur två eller tre texter hör ihop eller att plocka bort någon text och därefter förklara och motivera sammanhanget mellan de texter som blir kvar. Uppgiftstypen har kommenterats av en del av lärarna som svårbedömd och krävande. Många elever har också lämnat denna sista uppgift obesvarad, vilket kan ha att göra med tidsbrist. En genomgång av elevsvar ger ungefär samma bild som för citatuppgiften – påfallande många elever förmår uttrycka både komplexa och intressanta reflektioner men kvalitets spridningen är stor.

I uppgifterna till en av provets litterära texter tillämpades en progression från enklare sakinriktade uppgifter till mer krävande tolkande uppgifter, något som lärarna ansett fungera *bra* eller *ganska bra* (21 respektive 65 procent).

Provets tredje delprov, C, var en skrivuppgift, där eleverna kunde välja mellan fem skrivuppgifter. Instruktionerna tycks ha fungerat mycket väl. Många lärare har både i enkäten och på annat sätt uttryckt sina och elevernas tillfredsställelse med skrivuppgifterna som inspirerat till goda och läsvärda texter.

Att ett muntligt delprov, D, ingår i det nationella provet har mottagits mycket positivt av 72 procent av lärarna. En stor majoritet tycker också att de bandade texter som eleverna arbetade med var bra och väl valda.

Bedömning

Att bedöma svaren på uppgifterna i delprov B, som dels innebär tolkning av ett textinnehåll, dels bygger på elevers egna val av uppgifter har inte varit lätt. Lärarna anser inte att de fått tillräckligt gott stöd i bedömningsarbetet: 65 procent har markerat alternativ från *ja, absolut* till *ja, i viss mån* medan övriga 35 procent svarar *nej, knappast* och *nej, absolut inte*. Ungefär detsamma gäller också bedömningen av delprov D, den muntliga delen. I det mer lättbedömda delprov A är motsvarande siffror 80 procent respektive 20 procent.

Bedömningsanvisningarna för C-delen, skrivuppgiften, utgjordes av ett kvalitetsschema samt kommenterade elevexempel. De allra flesta lärare, 85 procent, anser att dessa har gett tillfredsställande vägledning i bedömningen medan 14 procent menar att

bedömningsunderlaget knappast eller inte alls varit till hjälp.

Som stöd för att sätta slutbetyg har flertalet haft nytta av provet som helhet: 39 procent svarar *ja, absolut* och *ja, i stort sett*, 47 procent *ja, i viss mån* medan endast 14 procent svarar *knappast* eller *inte alls*.

För att ge en klar bild över det slutgiltiga provresultatet har en resultatprofil konstruerats. Denna har endast använts av 36 % av lärarna. Varför den inte använts av fler är svårt att veta något om, men en rimlig förklaring kan vara att de flesta lärare redan har ett eget system för noteringar av elevers prestationer inom olika områden av ämnet och att provresultaten förs in där och därmed på ett tydligt sätt blir en del av underlaget för den slutliga betygssättningen. I det inskickade materialet finns dock även ganska många kopior av resultatprofilen med. Av dem framgår att många använt profilen endast för att skriva ut betygen på delproven, medan andra gjort fylliga kommentarer som uppenbarligen är avsedda att vara underlag för samtal med eleven

Den totala arbetsbördan har värderats i förhållande till vad provet gett. Här svarar en tredjedel att det *varit värt* det arbete som lagts ner, ungefär lika många att det *i viss mån varit värt* mödan medan övriga *knappast* eller *inte alls* anser att arbetsbördan stått i relation till resultatet.

Sammantaget har texter och uppgifter i detta första nationella prov mottagits väl. De svarar mot kursplanens mål, är lagom krävande för eleverna och har i många fall lett till mycket goda prestationer. Bedömningsarbetet har dock varit orimligt tungt för lärarna och anvisningarna inte alltid lätta att följa. Modellen med poängsättning på alla delar, där det oftare gällt att skilja kvaliteter åt än att avgöra om ett svar är rätt eller fel, har också inneburit besvärliga överväganden och bedömningen har därför framstått som alltför subjektiv.

I arbetet med nästa nationella prov för skolår 9 har naturligtvis såväl provkonstruktörer som bedömargrupper noga analyserat både elevresultat och lärarsynpunkter. Det är angeläget att förtydliga och i viss mån förenkla den del som hänför sig till bedömningen. Att bedöma vad som är kvalitet och att skilja kvalitetssteg åt är inte enkelt men måste gå att lösa utan att bedömaren/läraren ska oro sig för att bedömningen blir så subjektiv att likvärdigheten blir lidande.

3. Ämnesprovet i matematik

PRIM-gruppen **Lärarhögskolan i Stockholm**

Det första nationella ämnesprovet för skolår 9 i matematik var i sin utformning förändrat jämfört med de tidigare standardproven. En mer kvalitativ bedömning infördes, eleverna skulle även muntligt visa sina kunskaper, de skulle arbeta i par eller grupp och elevernas resultat skulle sammanställas i en kunskapsprofil.

För att göra lärarna och eleverna ordentligt förberedda sammanställdes ett relativt omfattande informationsmaterial och i det materialet fanns också de olika provdelarna beskrivna. De flesta lärarna (85 procent) ansåg att de fått tillräckligt med information inför provet. Dessutom fanns det exempel på uppgifter och bedömda elevarbeten för lärarna och eleverna att diskutera. Enligt lärarenkäten har 85 procent av lärarna använt dessa exempel och då låtit eleverna arbeta med uppgifterna och dessutom haft diskussioner om bedömning i sina klasser.

Provöversikt

Ämnesprovet i matematik för skolår 9, 1998 består av fem delprov. Delprov A, P/G och M kunde eleverna arbeta med när som helst under provperioden vecka 7 - 20, medan delprov B och C skulle göras på fastställda provdagar. Miniräknare fick användas på alla delprov utom delprov A.

Delprov A — Tal- och symboluppfattning

Detta delprov prövar framför allt elevens taluppfattning och grundläggande färdigheter i räkning med naturliga tal, bråktal, tal i decimalform och procent. Några uppgifter i delprovet prövar även elevens förmåga att ställa upp enkla algebraiska uttryck och lösa enkla ekvationer. Delprovet består av 30 kortsvarsuppgifter och eleverna uppmanades att räkna i huvudet. Provtiden var cirka 20 minuter. Läraren bedömde svaren som rätt eller fel. Riktmärket för betyget Godkänd var minst 14 rätt och för betyget Väl godkänd minst 24 rätt.

Delprov B — Problemlösning (kortare uppgifter)

Detta delprov prövar elevens förmåga att ställa upp och lösa problem, att reflektera över och tolka sina resultat samt att bedöma deras rimlighet. Det prövar också elevens förmåga att uttrycka sina tankar skriftligt. Delprovet består av tolv uppgifter organiserade i kunskapsområden. Provtiden var 80 minuter. Vid bedömningen av elevlösningarna tillämpades positiv poängsättning med stöd av bedömningsanvisningar. Positiv poängsättning innebär att eleven får poäng för lösningens förtjänster och inte avdrag för dess brister. Riktmärket för betyget Godkänd var minst 14 poäng och för betyget Väl godkänd minst 29 poäng.

Delprov C — Problemlösning (större uppgifter)

Även detta delprov prövar elevens förmåga att ställa upp och lösa problem, att reflektera över och tolka sina resultat samt att bedöma deras rimlighet. Det prövar också elevens förmåga att uttrycka sina tankar skriftligt, dra slutsatser och generalisera. Delprovet består av två större uppgifter av mer undersökande karaktär. Provtiden var 80 minuter. Läraren gjorde en helhetsbedömning av elevens arbete utifrån betygskriterier, bedömningsanvisningar och med stöd av exempel på autentiska elevarbeten på olika

kvalitativa nivåer.

Delprov P/G — Par-/Grupparbete med problemlösning

Detta delprov prövar elevens förmåga att ta del av och använda information samt förmågan att lyssna till, följa och pröva andras förklaringar och argument. Det prövar också elevens förmåga att ställa upp och lösa problem samt reflektera över och tolka sina resultat. Delprovet består av fem uppgifter där läraren valde vilken uppgift eleverna skulle arbeta med. Eleverna fick först diskutera en uppgift parvis eller i grupp och sedan redovisa en liknande uppgift individuellt. Provtiden var 40 - 60 minuter. Läraren gjorde en helhetsbedömning av elevens arbete utifrån betygsriterier, bedömningsanvisningar och med stöd av exempel på autentiska elevarbeten på olika kvalitativa nivåer.

Delprov M — Muntlig kommunikation

Detta delprov prövar elevens förmåga att uttrycka sina tankar muntligt med hjälp av ett matematiskt språk samt att förklara och argumentera för sitt tänkande. Delprovet skulle integreras i undervisningen och många olika arbetsmodeller för dess genomförande gavs i lärarinformationen. Där fanns också beskrivningar av muntliga prestationer på olika betygsnivåer.

Bedömning

Elevernas resultat på varje delprov skulle betygsättas. Betygsättningen grundade sig för två av delproven på totalpoäng och för de övriga tre delproven på en kvalitativ helhetsbedömning. Resultatet på ämnesprovets olika delar skulle sedan vägas samman till ett provbetyg. I anvisningarna till lärarna fördes ett resonemang om hur sammanvägningen skulle göras. I undantagsfall skulle en beräkningsmodell tillämpas.

Många lärare efterfrågade poänggränser respektive förslag på kvalitetsnivåer för betyget Mycket väl godkänd. Eftersom det inte finns några centralt fastställda kriterier för det högsta betyget, då det ska bestämmas lokalt, har några poänggränser eller kvalitetsnivåer för betyget Mycket väl godkänd ej angivits i bedömningsanvisningarna.

Resultaten som redovisas i detta kapitel är baserade på de betyg som läraren valt att sätta på elevens prov. Det innebär att läraren kan ha valt andra poänggränser än de rekommenderade.

Resultat på delproven samt sammanvägt provbetyg

I tabell 7 redovisas resultaten i form av betygsfördelningar för de olika delproven samt det sammanvägda provbetyget. Drygt var tionde elev har inte nått godkändnivån på provet som helhet. Om det är en alltför stor andel eller alltför liten kan diskuteras. Utifrån målsättningen att alla elever ska ges möjlighet att klara alla mål att uppnå för skolår 9 är naturligtvis andelen alltför stor. Tidigare undersökningar från utvärderingar på nationell nivå har visat att 13 procent av eleverna vid utvärderingen 1992 och nästan 18 procent av eleverna vid utvärderingen 1995 inte hade de nödvändiga kunskaperna i matematik för årskurs 9 som de beskrevs i den tidigare läroplanen (Lgr 80). Många lärare och forskare anser att kraven i den nuvarande kursplanen är något högre ställda än i den föregående. Mot bakgrund av dessa tidigare undersökningar och de olika kursplanerna är resultatet på det första nationella ämnesprovet ganska förväntat. De elever som genomförde proven i våras har under sina första sex skolår följt Lgr 80. Vid en jämförelse med de terminsbetyg eleverna fått i matematik hösten 1997 visar det sig att drygt 70 procent får samma provbetyg som terminsbetyg.

Tabell 7. Betygsfördelningar för samtliga delprov och totalt i ämnesprovet i matematik

Delprov	Andel (%) elever med betyget				Antal Elever
	Ej uppnått målen	G	VG	MVG	
A (Tal- och symboluppfattning)	17	45	33	5	25 180
B (Problemlösning)	20	53	22	4	24 752
C (Problemlösning)	10	49	34	7	25 323
P/G (Par-/Grupparbete)	10	49	37	4	23 755
M (Muntlig kommunikation)	4	57	32	7	21 637
Sammanvägt Provbetyg*	10	52	32	5	18 356
Skattat Provbetyg**	12	52	31	5	25 022

* Endast elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg.

** Fördelningen bygger på en skattning av provbetyget för de elever som ej fått betyg på alla delprov samt angivet provbetyg för de elever som genomfört alla delprov (se näst sista avsnittet i kapitel 1 för närmare förklaring).

Många lärare har redovisat ett provbetyg även för elever som inte genomfört samtliga delprov. Detta gäller framför allt elever som ej blivit bedömda på den muntliga delen. Det lärarsatta provbetyget stämmer relativt väl överens med det skattade provbetyget.

Det är intressant att konstatera att det är på de två mer traditionella delproven (A och B) som störst andel elever inte nått godkändnivån. Det är också de enda delprov där elevernas erhållna poäng på de olika uppgifterna skulle användas för att betygsätta delprovsresultatet. Detta ger underlag för intressanta diskussioner. Är det så att en fix poänggräns medför att lärarna blir säkrare att konstatera när målen inte uppnåtts och att en kvalitativ bedömning medför större inslag av subjektivitet, som kanske leder till en mildare bedömning? Eller är det så att eleverna, när de på prov får visa sina kunskaper på andra sätt, får en bättre möjlighet att visa sina förtjänster i matematik?

Det delprov som minst andel elever fick ett högt betyg på var delprov B där endast 26 procent fick betyget Väl godkänd eller Mycket väl godkänd. På de övriga delproven var det 38 - 41 procent som fick något av de högre betygen. En orsak till att det är en lägre andel höga betyg på delprov B kan vara att provtiden, enligt lärarna, var för kort för många elever. Ambitiösa elever verkar ha tagit mycket allvarligt på att lösningarna skulle redovisas tydligt. De har gjort redovisningen mycket noga och ibland också på flera olika sätt och därför har tiden varit alltför knapp. En annan orsak kan vara att uppgifterna inte kom i svårighetsordning utan var ordnade i kunskapsområden. Det kan ha medfört att eleverna fastnat för tidigt på en svår uppgift och inte hunnit med de lättare som kommit därefter.

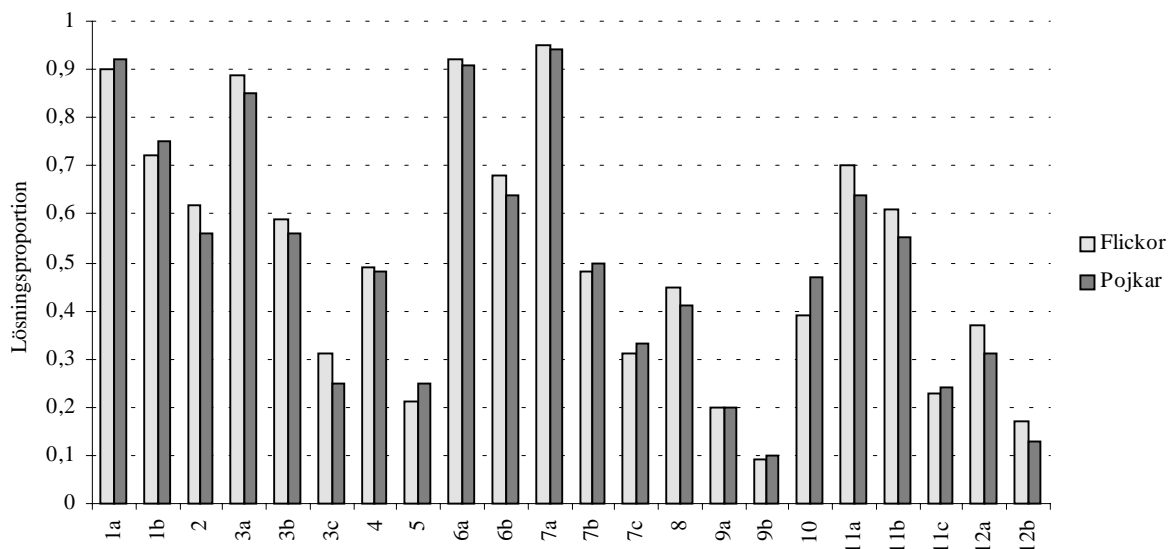
Resultat delprov A

Om alla lärare använt 14 poäng som gräns för betyget Godkänd skulle bara 80 procent av eleverna blivit godkända på A-delen i stället för de 83 procent som fick betyget Godkänd eller högre. Då delprov A endast prövar grundläggande taluppfattning angavs i bedömningsanvisningarna att betyget Väl godkänd är det högsta betyg eleven bedömdes kunna få på delprovet. Trots detta har 5 procent av eleverna blivit bedömda med betyget Mycket väl godkänd på detta delprov.

Flertalet uppgifter i delprov A har en lösningsproportion på mellan 60 och 90 procent. För de uppgifter som prövar symboluppfattning är lösningsproportionen något lägre.

En majoritet av lärarna (80 procent) tyckte att betygsgränserna för betyget Godkänd och Väl godkänd var lagom, och de som inte tyckte detta ansåg för det mesta att de var för högt satta. Hälften av dem som ansåg att gränsen för betyget Godkänd var för hög föreslog 12 poäng som gräns.

Resultat delprov B



Figur 4. Lösningensproportion (p-värden) för uppgifterna i matematik, delprov B för flickor respektive pojkar (uppgifterna är baserade på 2 300 elevlösningar)

Uppgifterna i delprov B var ordnade i kunskapsområden och inom varje område i svårighetsgrad. Detta märks på att lösningensproportionerna, som presenteras i figur 4, ibland är låga för vissa uppgifter mitt i provet. Den tidsbrist som eleverna upplevde märks på de låga lösningensproportionerna på de sista uppgifterna.

Enligt läraranvisningarna till delprov B kan en elevs lösning av en uppgift generera poäng på olika kvalitativa nivåer, uttryckta som G-poäng respektive VG-poäng. Det finns ett tydligt samband mellan antalet sådana G- respektive VG-poäng och lösningensproportionen på en uppgift. Uppgifter som kunnat generera många VG-poäng (t.ex. uppgift 5 och 9) har en låg lösningensproportion, medan uppgifter som kunnat generera många G-poäng (t.ex. uppgift 1 och 6) har en hög lösningensproportion.

Även på delprov B ansåg en majoritet av lärarna (83 procent) att betygsgränserna var lagom. Av de 15 procent som tyckte att de var för högt satta ville majoriteten ha dem på 13 respektive 27 poäng. En strikt tillämpning av 15 poäng som gräns för betyget Godkänd skulle inneburit att 23 procent, i stället för 20 procent, av eleverna inte bedömts uppnå godkändnivån på detta delprov. 80 procent av lärarna ansåg att enskilda elevers prestationer på delprov B också kunde ge underlag för betyget Mycket väl godkänd. Av de elever som erhållit 39 poäng bedömdes mer än hälften med delprovsbetyget Mycket väl godkänd. För poäng över 39 ökar andelen elever med delprovsbetyget Mycket väl godkänd successivt.

Resultat delprov C

I tabell 8 redovisas betygsfördelningen per kön för de två uppgifterna i delprov C, *Löner* och *Omkrets*.

Tabell 8. Betygsfördelning för de två uppgifterna på delprov C i matematik uppdelat på kön*

Uppgift	Kön	Andel (%) elever med betyget			
		Ej uppnått målen	G	VG	MVG
Löner	Pojkar	6	44	39	9
	Flickor	9	46	34	7
Omkrets	Pojkar	16	45	29	7
	Flickor	9	43	34	11

*Uppgifterna i tabellen är baserade på 2 220 insamlade elevlösningar

Uppgiften om löner klarade pojkarna bättre än flickorna. Pojkarna var både bättre på att tolka grafer och på att formulera samband och formler. På uppgiften omkrets har en stor andel pojkar inte nått godkändnivån eftersom de inte har kunnat rita och bestämma arean av de enkla geometriska figurer som efterfrågades. Detta klarade flickorna mycket bättre. Flickorna har också en större andel högre betyg vilket visar att de i större utsträckning än pojkarna kan formulera korrekta slutsatser om dessa geometriska figurer.

Resultat delprov P/G

I tabell 9 visas vilka uppgifter som eleverna arbetat med på delprovet P/G samt hur betygsfördelningen ser ut för de olika uppgifterna.

Tabell 9. Betygsfördelning och andel som gjorde de olika P/G-uppgifterna i matematik*

P/G-uppgift	Andel (%) som gjorde denna P/G-uppgift	Andel (%) elever med betyget		
		Ej uppnått målen	G	VG/MVG
Chokladhjul	19	12	53	35
Busstäthet	22	12	54	34
Cyklar och bilar	20	14	35	51
Diagram	10	4	48	48
Mopeder	29	8	50	42

*Uppgifterna i tabellen är baserade på 2 220 insamlade elevlösningar

I lärarenkäten påpekade många lärare att det var olika svårighetsgrad på de olika P/G-uppgifterna. Av resultaten framgår att på uppgifterna "Cyklar och bilar" och "Diagram" var det lättast att få ett högre betyg och på uppgifterna "Chokladhjulet" och "Busstäthet" var det svårast. Att en så stor andel elever inte bedöms ha uppnått godkändnivån på uppgiften "Cyklar och bilar" kan bero på att detta var en uppgift som innehöll mycket text och tabeller och därför också krävde en viss läsfärdighet.

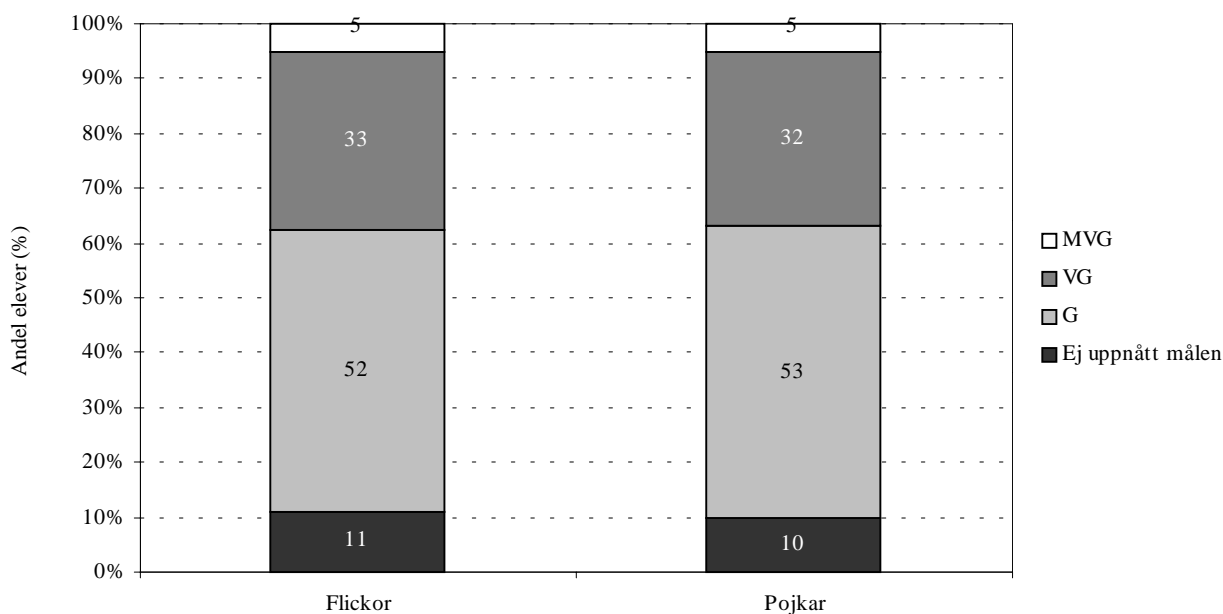
Resultat delprov M

Andelen som inte bedömts nått målen på delprov M är mindre än för de andra delproven (fyra procent). Dock måste resultaten på delprov M tolkas med försiktighet på grund av det stora bortfallet. Den muntliga delen är det delprov som använts i minst utsträckning,

endast 80 procent av eleverna har blivit bedömda på detta delprov. Det kan ha flera orsaker. En är ovanan vid att göra och ha muntliga prov. En annan är att genomförande av muntliga prov är både organisatoriskt och tidsmässigt krävande. Knappt en tredjedel av lärarna anser att muntliga delprov inte ska förekomma i provsammanhang och en tredjedel uttrycker att de är tveksamma till muntliga prov. Drygt en tredjedel av lärarna anser att muntliga prov bör finnas med i ämnesprovet. En ytterligare orsak till att den muntliga delen inte använts var att det inte fanns tydliga anvisningar hur den skulle genomföras. Det fanns utrymme för många olika arbetsmodeller och lärarna har beskrivit de vanligaste: Redovisning inför klass eller grupp, bedömning av muntliga prestationer under hela läsåret, enskilda diskussioner med elever och avlyssning i samband med P/G-uppgifterna.

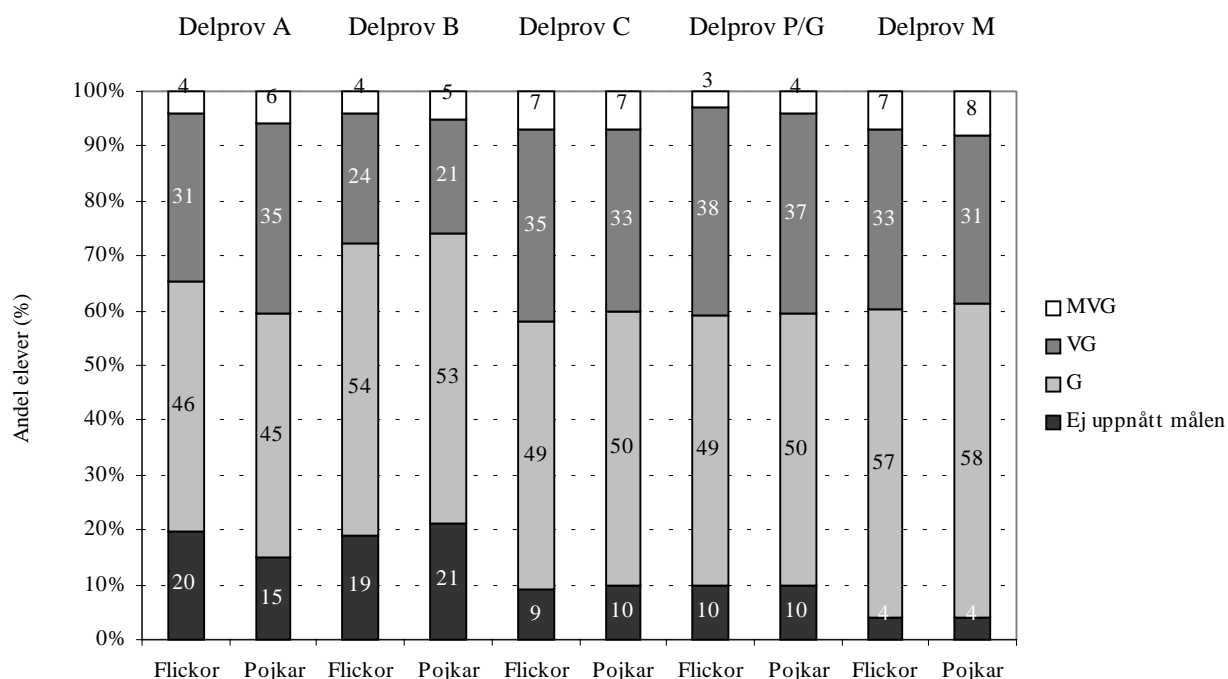
Flickors och pojkars resultat på ämnesprovet i matematik

I Figur 5 visas provbetygsfördelningen per kön. Av figuren framgår att det inte finns några tydliga skillnader vad gäller provbetygen mellan pojkar och flickor.



Figur 5. Betygsfördelningar för provbetyg i matematik, uppdelat på kön. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

I figur 6 visas betygsfördelningen uppdelad på kön för respektive delprov.



Figur 6. Betygsfördelningar för delprovsbetygen i matematik, uppdelat på kön.

Delprovresultaten visar att det är en något större andel pojkar än flickor som fick minst betyget Väl godkänd på delprov A. En större andel flickor än pojkar bedömdes ej ha uppnått godkändnivån. På de flesta uppgifterna på A-delen hade pojkarna en något högre lösningsproportion än flickorna. Särskilt påtagligt var detta för uppgifter som handlade om negativa tal och bråk. På delprov B är det i stället en något större andel flickor än pojkar som har minst betyget Väl godkänd. Det var framför allt de uppgifter där man skulle beskriva, motivera och förklara som flickorna klarade bättre än pojkarna (se figur 4 i avsnittet om delprov B). Pojkarna var något bättre än flickorna på uppgiften i rymdgeometri och på den uppgift där de skulle rita en graf. På övriga delprov är skillnaden mellan pojkar och flickor obefintlig, även om det finns skillnader på uppgiftsnivå i delprov C (se tidigare avsnitt om delprov C). Det är intressant att skillnaderna inte är större eftersom pojkarna alltid hade ett bättre resultat på de tidigare standardproven.

Lärarenkäten

De flesta lärare (98 procent) anser att ämnesprovet speglar ämnessynen i kursplanen. Endast fem procent av lärarna ansåg att provet som helhet ger ett mycket litet stöd när de ska sätta slutbetyg. Sju procent anser att elevernas resultat på ämnesprovet inte stämmer så väl med deras egen bedömning av enskilda elever.

Andelen lärare som angett att respektive delprov gett stort eller ganska stort betygsstöd var störst för delprov B (80 procent), delprov C (78 procent) och delprov A (60 procent). För delprov P/G var det 30 procent och för delprov M bara 20 procent som ansåg att de gav ganska stort eller stort stöd. Det är alltså de delprov som innebar en muntlig del eller arbete i par och grupp som lärarna anser har gett minst betygsstöd. De mer traditionella delarna A och B har tillsammans med delprov C gett störst betygsstöd.

Det är flera lärare som anser att enskilda elevers prestationer kan ge underlag för betyget Mycket väl godkänd på de olika delproven. För delprov B är det 80 procent, för delprov

C är det 65 procent, för delprov P/G är det 35 procent och för delprov M är det 34 procent som anser det.

Så gott som alla lärare (minst 82 procent) ansåg att svårighetsgraden på de olika provdelarna var lagom. Av dem som inte tyckte så, ansåg fler att de var för svåra än för lätta.

Lärarnas åsikter om bedömningsanvisningarna var olika beroende på delprov. I delprov C har 88 procent av lärarna ansett att de absolut eller i viss mån fått ett tillräckligt underlag för sina egna bedömningar av våra anvisningar. För delprov P/G är motsvarande andel 75 procent och för den muntliga delen 54 procent. För delproven P/G och C fanns bedömda autentiska elevarbeten som stöd för lärarna. 67 procent av lärarna ansåg att de haft stort eller ganska stort stöd av dessa elevarbeten vad gäller delprov P/G och motsvarande andel för delprov C var 78 procent.

Knappt hälften av lärarna (44 procent) ansåg att det var bra att de olika delprovsbetygen skulle vägas samman till ett provbetyg och en ungefär lika stor andel ansåg att det var acceptabelt. Knappt en tredjedel av lärarna (29 procent) ansåg att de anvisningar som fanns för sammanvägningen var bra och knappt hälften (45 procent) ansåg att de var acceptabla.

Balansgången mellan det traditionella och det nya är alltid svår när ett första nationellt prov ska sjösättas. Lärarnas svar på enkäten visar dock att de flesta är nöjda med provet, men att bedömningarna har tagit för lång tid. Vid arbetet med provet inför 1999 har vi tagit hänsyn till lärarnas synpunkter och det har bl.a. resulterat i att antalet delprov kommer att minska med ett. 1999 kommer det muntliga delprovet att utgå. En orsak till detta är att det är en ny typ av prov, med mycket lite erfarenhet både nationellt och internationellt. Vi vill utveckla denna provdel ytterligare för att den ska kunna återkomma år 2000, då någon annan provdel kommer att utgå. Arbetet med nationella prov är ett utvecklingsarbete, där lärares och elevers synpunkter är mycket betydelsefulla.

4. Ämnesprovet i engelska

Avdelningen för språkpedagogik GÖTEBORGS UNIVERSITET

Ämnesprovet i engelska vårterminen 1998 — *Test of English, Grade 9, 1998* — bestod av tre delar: *Part A*, *Part B* och *Part C* med fokus på muntlig interaktion, receptiv förmåga respektive skriftlig produktion. Det övergripande temat för hela provet var *Living and Learning*. Ambitionen var att provet i så stor utsträckning som möjligt skulle konkretisera kursplanens kommunikativa och interkulturella språksyn. Samtliga delprov var till viss del integrerade, d.v.s. krävde kompetens inom flera delområden av engelsk språkfärdighet. I det muntliga provet behövde eleverna således både kunna tala engelska och förstå vad kamraterna sade, d.v.s. interagera muntligt. I de receptiva delarna krävdes att eleverna i flertalet uppgifter kunde formulera sina svar i skrift på begriplig engelska etc. Strävan var också att den engelskspråkiga världens kultur i vid mening i så stor utsträckning som möjligt skulle återspeglas i provet, t.ex. i de olika teman och texter som presenterades. De olika delprovens relation till kursplanen i engelska (mål att sträva mot, mål att uppnå, bedömningens inriktning, samt kriterierna för betyget Väl godkänd) visades i en s.k. *test specification* som ingick i lärmaterialet. I denna preciserades också vilka delar av kursplanen som inte bedömdes i ämnesprovet, t.ex. elevernas vana att ta ansvar för sin egen språkinläring.

Provets innehåll

Part A, det muntliga provet, innebar att två till fyra elever i taget samtalade med varandra enligt en given modell. Det kunde genomföras när som helst från det att proven kommit till skolorna i februari t.o.m. mitten av maj. *Part B* bestod av två avsnitt som genomfördes på samma dag, med en paus emellan. I den första delen fokuserades elevernas förmåga att läsa och förstå texter av olika slag, i den andra deras förmåga att lyssna till och förstå olika varianter av talad engelska. Provtyperna i B-delen varierade mycket med avseende på innehåll, svårighetsgrad och svarssätt, och det fanns en svårighetsmässig progression, såväl inom som mellan de olika uppgifterna. *Part B* genomfördes på en fast provdag för hela landet. Detsamma gällde *Part C* där eleverna kunde välja mellan två olika ämnen för skriftlig produktion, båda med anknytning till provets övergripande tema. Även i denna del fanns en medveten stegring av komplexitet i de olika förslag som gavs till eleverna inom ramen för respektive ämne.

Bedömning

De interaktiva/produktiva delarna A och C helhetsbedömdes kvalitativt med stöd av ett antal faktorer baserade på den språksyn som kommer till uttryck i kursplanens olika delar, samt ett antal bedömda och kommenterade elevexempel. Bedömningen resulterade här i betyg i vilka lärarna uppmanades att använda viss differentiering ("svagt Godkänd", "starkt Väl godkänd" etc.). Bedömningen av B-delen ledde till en total poängsumma för delprovet. Merparten av uppgifterna i B-delen gav noll eller ett poäng, men det fanns också vissa uppgifter där en differentierad poängbedömning (även kallad *partial credit*) tillämpades. I dessa kunde eleverna få mellan noll och tre poäng, beroende på svarets, främst innehållsliga, kvalitet. Förutom generella riktlinjer gavs även i detta fall ett antal autentiska elevexempel som stöd för bedömningen.

Slutligen vägdes resultaten på de tre provdelarna samman till ett provbetyg enligt givna rekommendationer. I detta vägde de interaktiva/produktiva *Part A + C* (tala/samtala och

skriva) lika tungt som den receptiva *Part B* (läsa och lyssna). Resultaten presenterades för eleverna i en s.k. kunskapsprofil på provet, där lärarna på ett differentierat sätt markerade de olika delresultaten samt det sammanvägda provbetyget. I profilen fanns även utrymme för eleven och läraren att lämna kommentarer kring resultaten.

I läromaterialet gavs exempel på, respektive (minimi)poänggränser för, betygen Godkänd och Väl godkänd. Dessa exempel och gränser hade arbetats fram i samarbete med stora grupper av lärare, vissa av dem med engelska som modersmål. Kraven för betyget Mycket väl godkänd skulle bestämmas lokalt eftersom nationella kriterier inte finns för detta betygssteg.

Antal redovisade elevresultat

Analyserna av ämnesprovet i engelska bygger på rapporterade resultat för sammanlagt 26 887 elever. Av dessa är 50 procent flickor och 50 procent pojkar.

Resultat på delproven samt sammanvägt provbetyg

I tabell 10 presenteras betygsfördelningen på de tre delproven samt det sammanvägda provbetyget. Observera att de procentuella fördelningarna anges i heltal, och att avrundningen gör att summan inte alltid blir 100.

Tabell 10. Betygsfördelning för samtliga delprov och totalt i ämnesprovet i engelska.

Delprov	Andel (%) elever med betyget				Antal elever
	Ej uppnått målen	G	VG	MVG	
A (<i>oral interaction</i>)	2	45	41	12	24 642
B (<i>receptive skills</i>)	3	26	53	18	25 259
C (<i>written production</i>)	2	45	41	11	25 192
Sammanvägt Provbetyg*	2	40	45	13	22 994
Skattat Provbetyg**	3	40	45	13	25 574

* Endast elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

** Fördelningen bygger på en skattning av provbetyget för de elever som ej deltagit i alla delprov samt angivet provbetyg för de elever som genomfört alla delprov (se näst sista avsnittet i kapitel 1 för närmare förklaring).

De allra flesta elever lyckades genomgående bra på ämnesprovet i engelska. Endast mellan två och tre procent nådde inte betyget Godkänd. Detta gällde både på delprovsnivå och i det sammanvägda provbetyget. Generellt kan också konstateras att mer än hälften av eleverna presterade resultat på betygsnivåerna Väl godkänd och Mycket väl godkänd.

Delproven

Resultaten på *Part A* och *Part C*, det muntliga provet och den fria skriftliga produktionen, var mycket lika. Drygt 50 procent av eleverna bedömdes här ha nått över godkändnivån — de fick alltså betygen Väl godkänd eller Mycket väl godkänd. En analys av samstämmigheten mellan de olika delarna i provet visar också att resultaten i dessa två delprov korrelerar högt med varandra (dvs. att elever som t.ex. har höga betyg på delprov A också tenderar att ha höga betyg på delprov C).

Drygt åtta procent av eleverna deltog inte i *Part A*, det muntliga provet, och saknar därför betyg på detta delprov. Detta är något fler än i de två andra delarna, där drygt sex

procent av eleverna i urvalet inte blev bedömda. Eftersom provet i sin helhet är obligatoriskt skall bortfallet naturligtvis vara så lågt som möjligt, och någon skillnad mellan delproven bör inte finnas.

I *Part C* fick eleverna välja mellan två olika ämnen att skriva om. Preliminära analyser av de drygt 700 hela prov som skickats in till Avdelningen för språkpedagogik visar att majoriteten, drygt 75 procent, valde det första ämnet, "*Living Today and Tomorrow*". Pojkar tycks i ännu större utsträckning än flickor ha skrivit om detta ämne medan flickorna något oftare valde det andra ämnet, "*A World of Learning*". Vidare tycks det andra ämnet oftare ha attraherat elever som presterat mycket goda resultat på provet i sin helhet, vilket kanske inte är förvånande med tanke på ämnets fokus på skola och lärande. Vidare analyser kommer förhoppningsvis att ytterligare belysa denna fråga samt andra eventuella skillnader mellan olika elevers val av ämnen.

Eleverna presterade genomgående bäst på *Part B* som fokuserade receptiv förmåga. Detta delprov var uppdelat i två avsnitt, B1 och B2, som prövade läsförståelse respektive hörförståelse. De tre texterna i B1 var autentiska och representerade olika genrer: tidningstext av nyhetskaraktär, faktatext/resebroschyr och berättande/litterär text. I inspelningarna i B2 förekom både brittisk och amerikansk engelska, i både lugnare och snabbare tempo. I två av provdelarna, en läs- och en hörförståelsedel, ingick uppgifter som krävde relativt långa produktiva svar på engelska och som kunde ge mellan noll och tre poäng. I övriga delar skulle eleverna antingen svara med enstaka engelska ord eller välja korrekt svar bland ett antal alternativ. Analyser visar att de längre produktiva svaren, relativt sett, var de mest problematiska för de allra mest lågpresterande eleverna, vilket inte torde förvåna. Den svåraste provdelen för samtliga elever var en längre läsförståelsetext som skulle kompletteras med vissa ord och där eleverna även skulle sammanfatta delar av innehållet.

Betyget Mycket väl godkänd exemplifierades inte i ämnesproven eftersom inga nationella kriterier finns för detta betyg. Detta innebar att skolorna avgjorde vilka muntliga och skriftliga prestationer i A- och C-delen som skulle ges det högsta betyget, och att man även för *Part B* lokalt bestämde vilken poänggräns som skulle gälla för betyget Mycket väl godkänd. Analyser visar att denna gräns varierade, men att c:a 97 procent av de MVG-betyg som givits på B-delen befinner sig mellan 70 och (maximala) 80 poäng. En mycket vanlig gräns tycks ha varit 72 poäng.

Elevernas goda resultat på *Part B* är knappast förvånande med tanke på den mängd engelska som ungdomar idag kommer i kontakt med, både genom att läsa och framför allt genom att höra språket talas. Analys av resultaten på de olika delarna visar också att eleverna presterade ännu bättre på hörförståelseuppgifterna än på läsförståelseuppgifterna, en erfarenhet som även gjorts i kursproven i engelska i gymnasieskolan. Man kan i detta fall tala om att många elever har s.k. "taggiga profiler", vilket innebär att de presterar väsentligt bättre inom något eller några delområden av språkfärdigheten, i detta fall receptiv förmåga i allmänhet och hörförståelse i synnerhet.

Det sammanvägda provbetyget

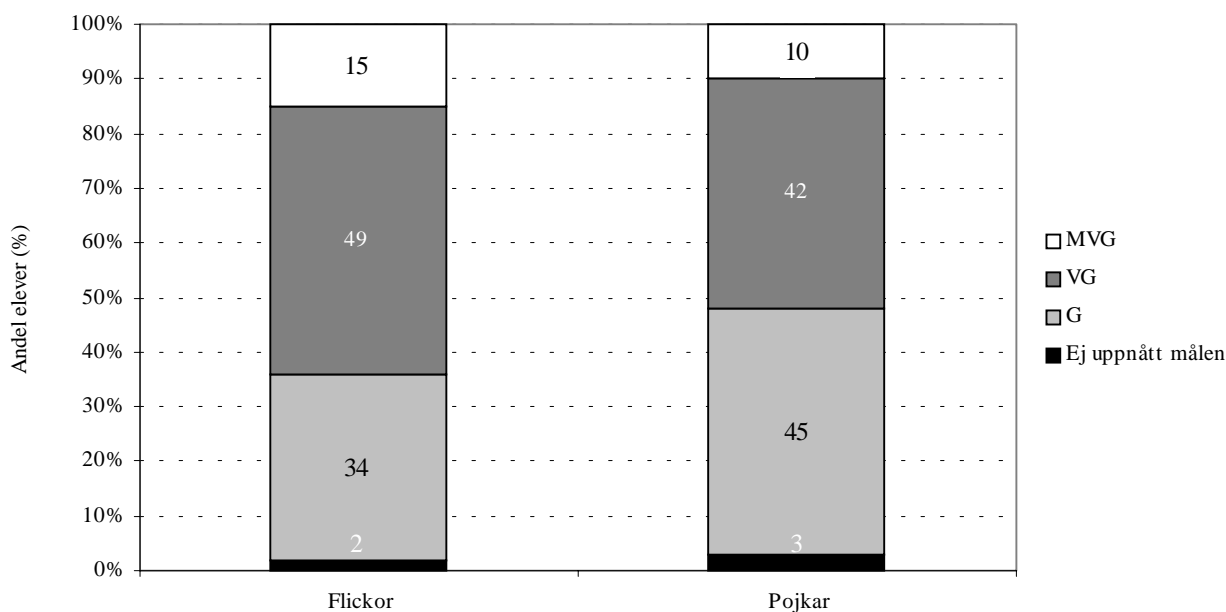
Ett sammanfattande provbetyg skulle sättas enbart om eleven deltagit i provets samtliga delar. Bortfallet var här drygt 14 procent. På grund av detta har ett skattat provbetyg räknats fram på grundval av befintliga resultat för respektive elev. Skillnaden mellan de båda provbetygen är dock obetydlig, vilket framgår av Tabell 9. Sammanställningen av provbetygen visar att ungefär tre procent av eleverna inte nådde betyget Godkänd på ämnesprovet, 40 erhöll betyget Godkänd, 45 procent fick betyget Väl godkänd och ca 13

procent bedömdes ha presterat ett Mycket väl godkänt resultat.

Provbetygen skiljer sig till viss del från elevernas betyg i engelska, höstterminen i skolår 9. Höstterminsbetygen var generellt sett lägre än provbetygen. (De procentuella fördelningarna i urvalet var för höstterminsbetygen följande: Ej betyg: sex procent, Godkänd: 51 procent, Väl godkänd: 35 procent, Mycket väl godkänd: åtta procent.) Detta kan ha olika orsaker. Lärarnas bedömning vid betygsättningen på höstterminen grundar sig för det första på mer än vad som kan bedömas i ett prov, hur ”brett” detta än må vara. Ämnesprovet är ett rent färdighetsprov (*proficiency test*) vilket innebär att det bidrar till bedömningen av elevernas språkfärdighet, oavsett hur denna har uppnåtts. Det fokuserar alltså inte på ”processen”, hur eleverna arbetat med sin engelska, vilket skall inkluderas i lärarnas totala bedömning. Lärarnas/skolornas tolkning av målen i lokala kursplaner kan också vara delvis annorlunda än den som gjorts i ämnesprovet, som bygger på den nationella kursplanens ’Mål att uppnå’ och kriterier för betyget Väl godkänd för slutet av år 9. Vissa kommentarer i bl.a. lärarenkäter tyder på detta. Dessutom finns säkerligen en tendens att ”ligga lågt” i betygsättningen på höstterminen i år 9, ett fenomen som inte torde vara nytt, och som möjligen är extra påtagligt när betygssystemet nyss har förändrats. Värt att notera är att Part C, fri skriftlig produktion, var det delprov som korrelerade högst med elevernas höstterminsbetyg. Det lägsta sambandet med höstterminsbetyget uppvisade Part B som prövade elevernas receptiva förmåga. Den förvåning ganska många lärare uttryckt över sina elevers goda resultat på B-delen kan möjligen tjäna som illustration till denna lägre korrelation.

Flickors och pojkars resultat på ämnesprovet i engelska

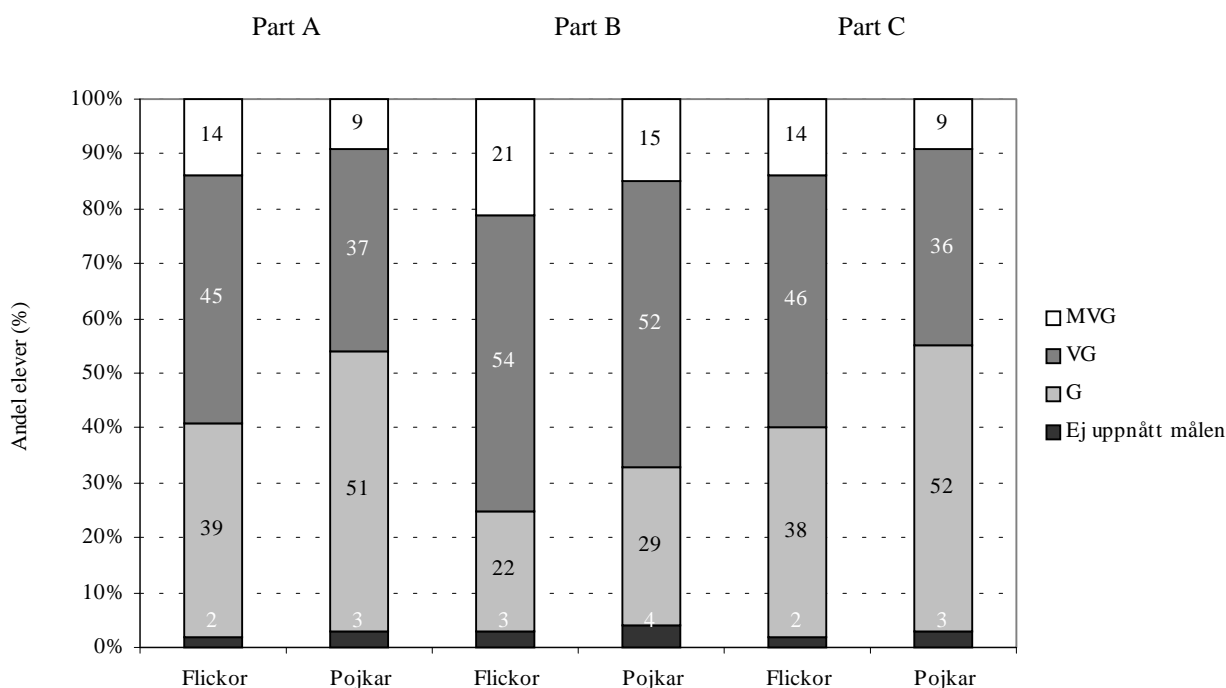
Analyser har gjorts av flickors och pojkars resultat på ämnesprovet. I figur 7 presenteras betygsfördelningen på det sammanvägda provbetyget uppdelat på kön.



Figur 7. Betygsfördelningar för provbetyg i engelska, uppdelat på kön. Endast de elever som deltagit i alla delprov och erhållit provbetyg redovisas.

Som framgår av figuren hade flickorna överlag bättre resultat än pojkarna på ämnesprovet i engelska. Andelen elever som inte presterade ett godkänt resultat var ungefär densamma, men flickorna fick i betydligt större omfattning betyg över Godkänd-nivån. Detta gällde både betyget Väl godkänd och Mycket väl godkänd.

I figur 8 presenteras betygsfördelningen på de tre delproven uppdelat på kön.



Figur 8. Betygsfördelningar för delprovsbetygen i engelska, uppdelat på kön.

Flickornas bättre resultat på ämnesprovet i engelska återfinns framför allt i *Part C* (skriftlig produktion) och *Part A* (muntlig interaktion), men en skillnad till flickornas fördel kan även noteras i *Part B*. Flickornas bättre resultat i detta delprov härrör sig från de två uppgifter där eleverna själva skulle skriva något längre svar på engelska. I uppgifter med mycket korta svar på engelska eller flervalssvar finns inga resultatskillnader mellan flickor och pojkar. Flickorna presterade alltså bättre i samtliga uppgifter som krävde sammanhängande produktion i skriftlig eller muntlig form, något som noterats även i andra sammanhang, t.ex. i kursproven i engelska i gymnasieskolan (i synnerhet i provet för Engelska A), i de nationella utvärderingarna av grundskolan 1992 och 1995 samt i flera internationella studier. Det kan också nämnas att könsskillnaderna i elevernas höstterminsbetyg i engelska i skolår 9 var ännu större än i ämnesprovet, även här till flickornas fördel. Det finns anledning att återkomma till frågan om könsskillnader i relation till olika uppgiftstyper, till yttermera visso som fenomenet med flickors bättre resultat på produktiva uppgifter återfinns även i andra ämnen (se t.ex. sid. 14 i denna rapport, kapitlet om ämnesprovet i svenska).

Sammanfattande kommentarer om elevernas resultat på ämnesprovet i engelska

Det kan konstateras att de allra flesta elever lyckades väl på ämnesprovet i engelska vilket är mycket glädjande. Det bekräftar också den allmänna iakttagelsen att svenska ungdomar generellt sett, inte minst i ett internationellt perspektiv, är ”duktiga i engelska”. Det är dock ytterst väsentligt att inte slå sig till ro med detta. Alla elever, även de som presterade de allra bästa resultaten på provet, har ett självklart behov av och en självklar rätt att bredda och fördjupa sina kunskaper. Detta är också det entydiga budskap som ges i kursplanens ’Mål att sträva mot’, som är skrivna som vida mål som inte skall sätta någon gräns för elevens kunskapsutveckling. Det bör också påpekas att spridningen i resultaten är mycket stor vilket visar att de allra flesta elever, trots styrka inom något eller några delområden av sin språkfärdighet, måste förbättra sin kompetens

i engelska. Inte minst bör pojkars generellt sämre prestationer vad gäller produktiv och interaktiv förmåga uppmärksammas.

Sist, men inte minst, är det mycket viktigt att komma ihåg att de goda resultaten på ämnesprovet i engelska inte gällde alla elever. Stabilt över de olika delproven och i det sammanfattande provbetyget finns ca tre procent, motsvarande knappt 3 000 elever i grundskolan, som inte nått upp till den miniminivå som beskrivs i målen att uppnå i kursplanen. Dessutom är denna siffra med stor sannolikhet underskattad eftersom de elever som inte genomfört hela eller delar av ämnesprovet, enligt bortfallsanalysen i kapitel 1, generellt tenderar att ha något sämre kunskaper i ämnet. Detta är allvarligt och den absoluta ambitionen måste givetvis vara att även denna kategori av elever når den kunskapsnivå i engelska som är nödvändig i dagens informationstäta, internationella samhälle.

Lärarenkäten

Alla lärare som genomförde ämnesprovet (ÄP 9) ombads lämna sina synpunkter i den enkät som medföljde provet. Drygt 1 200 enkäter, från enskilda lärare eller grupper av lärare, har skickats till Avdelningen för språkpedagogik.

Enkätsvaren visar att lärarnas reaktioner på ÄP 9 överlag var mycket positiva. Mer än 61 procent av lärarna tyckte att provet var bra, 34 procent att det var acceptabelt. Drygt 98 procent ansåg att det speglade kursplanens ämnessyn. Många lärare framhöll provets bredd och variation som positiv. Lärarmaterialet bedömdes av 71 procent som bra och av 26 procent av lärarna som acceptabelt. Sättet att redovisa elevernas resultat i en kunskapsprofil och som ett sammanvägt provbetyg mottogs positivt av de allra flesta (ca 90 procent uppskattade eller accepterade kunskapsprofilen, drygt 92 procent det sammanvägda provbetyget). Närmare 95 procent ansåg att ÄP 9 gav stöd när elevernas slutbetyg skulle sättas.

Part A

Lärarna gav överlag mycket positiva omdömen om de olika uppgifternas innehåll och bedömde dem som lagom svåra. Den provdel som uppskattades mest var *Part A*, den muntliga uppgiften *TV Life*. I kommentarerna framhölls att temat engagerat eleverna mycket och att uppgiften givit upphov till många livliga samtal. Närmare 90 procent av lärarna uppgav att eleverna prövats på lektionstid och ca 40 procent att de spelat in de muntliga provningarna på band. Det muntliga provet kunde genomföras när som helst fr. o. m. vecka sju t.o.m. vecka 20. Bara ca hälften av lärarna uppgav sig dock ha startat före vecka 16 och de allra flesta tycks ha haft en koncentrerad muntlig provperiod mellan vecka 16 och 18, d.v.s. under sista halvan av april. Detta kan vara en av orsakerna till att relativt många lärare tyckte att delprov A var praktiskt svårt att genomföra, samtidigt som det av de allra flesta uppfattades som mycket bra. Drygt 87 procent uppgav sig ha haft hjälp av exempelbandet vid bedömningen av elevernas muntliga prestationer.

Part B

Även provdelarna i den receptiva delen, *Part B*, mottogs generellt mycket positivt. Totalt gavs uppgifterna i genomsnitt omdömet 'bra' av ca 75 procent av lärarna. Mycket få lärare, under fyra procent, ansåg dem mindre bra. De allra mest uppskattade delarna var de som bedömdes som lättast för eleverna och också lättast för lärarna att bedöma. Den provdel i B-delen som uppskattades mest var den inledande läsförståelseuppgiften "*Where in the US?*". Den minst omtyckta var hörförståelsedelen "*An Interview with*

Paul Bennett”. Den senare uppfattades av lärarna som svår för eleverna och relativt besvärlig att bedöma. Analyser av resultaten visar dock att de allra flesta elever klarat ”*An Interview...*” mycket bra. Till sist kan vad gäller Part B nämnas att ca 92 procent av lärarna uppgav att de bifogade provexemplen till eleverna (två läsförståelseuppgifter som kunde användas före provet) varit till nytta och ungefär lika många ansåg att det var bra eller acceptabelt att läs- och hörförståelsedelarna i Part B gjordes på samma dag med en paus emellan.

Part C

Elevernas möjlighet att välja mellan två ämnen i Part C uppskattades mycket av lärarna. Liksom vad gäller det övriga provet lämnade här den stora majoriteten mycket positiva omdömen både om uppgifternas innehåll och svårighetsgrad. Den sparsamma kritik som förekommit har oftast handlat om de två ämnernas relativa likhet – något som styrkt oss i planerna att i fortsättningen erbjuda två ämnen som är mera olika till sin karaktär. Närmare 97 procent av lärarna ansåg sig ha haft hjälp av de bedömda och kommenterade exempeltexter som fanns i lärarmaterialet. På enkätfrågan om man ansåg att eleverna i framtiden skall få använda ordbok vid fri skrivning i ämnesprovet svarade ca 21 procent ’ja’, medan övriga var negativa eller tveksamma.

Kritiska synpunkter

De negativa kommentarer om ÄP 9 som framfördes i enkäten handlade ofta om den arbetsbörda som ämnesproven sammantaget medförde, framförallt för lärare som hade flera skolår 9-grupper och i synnerhet för dem med undervisning både i svenska och engelska. Att betyget Mycket väl godkänd inte exemplifierades i proven kritiserades också av många. Bedömningen av en del uppgifter i det engelska provet ansågs av en del lärare som mycket arbetskrävande. Vissa ansåg också att språklig korrekthet tillmättes för liten betydelse i ämnesprovet.

Betygsgränser

Drygt 91 procent av lärarna ansåg att resultaten på ÄP 9 i engelska stämde väl eller relativt väl överens med den egna bedömningen av elevernas språkfärdighet, detta trots att ungefär 40 procent tyckte att de exempel och betygsgränser som angivits för provet var för lågt satta. Mest gällde detta gränsen för godkänt betyg i Part B, som av 57 procent ansågs vara för låg. Minst gällde det gränsen för betyget Godkänd i det muntliga delprovet, *Part A*, som ifrågasattes av ungefär 20 procent av lärarna. Övriga var nöjda med de exempel och gränser som angivits för respektive betygssteg och ansåg att nivåerna stämde väl med kursplanens skrivningar. Endast enstaka lärare menade att kraven för de olika betygen på ämnesprovet var för högt ställda.

I samtal med lärare kring ämnesprovet har framkommit att många hade en tendens att betrakta *Part B*, den receptiva delen, som ”Provet”. När det därför från vissa håll hävdas att ÄP 9 i engelska hade för låga betygskrav, är det ofta bara den receptiva delen som avses. Många lärare har berättat, att de först blev förvånade eller till och med upprörda över gränserna för Part B, men att de vid sammanvägningen till ett provbetyg fann att detta sammanfattande omdöme stämde väl med deras egen bedömning av enskilda elevers kunskaper i engelska.

Mål- och kriterierelaterad bedömning

Diskussionen om betygsnivåerna i det engelska provet är mycket viktig och måste föras, och förs givetvis också kontinuerligt i de stora grupper som medverkar i fastställandet av de exempel och gränser som anges för provet. Den centrala frågan måste dock i det

nuvarande betygssystemet vara vad som står i mål och kriterier för skolår 9 i grundskolan och i vad mån provet motsvarar detta, inte vilka procenttal man av olika skäl anser bör gälla för respektive betygssteg. De allra flesta som kritiserat nivåerna har dock uttryckt sig i proportionella termer av typen ”det blir för många VG”, eller ”det är väl inte tänkt att VG ska vara vanligare än G?” osv., vilket tyder på att man tänker i normrelaterade termer. Inte sällan handlar också kritiken mot betygsnivåerna i grundskolans prov om det man anser, eller tror, vara kraven i gymnasieskolan. Det måste dock framhållas att betyget Godkänd i grundskolan skall baseras på Mål att uppnå för skolår 9 som, enligt Lpo 94 ”beskriver den miniminivå av kunskaper som anges för det nionde skolåret” och ”den grundläggande kunskapsnivå i ämnet som alla elever skall ges möjlighet att minst uppnå” (Grundskolan – Kursplaner, Betygskriterier; Skolverket 1996, sid. 5). Det bör vidare påpekas att alla elever skall bedömas i relation till samma mål och kriterier med hjälp av samma prov och att någon uppdelning i alternativkurser inte längre finns. Det bör dessutom återigen framhållas att syftet med ämnesproven för skolår 9 är att ge läraren stöd vid betygsättningen och därigenom bidra till att bedömningsgrunderna blir så enhetliga som möjligt över landet. Detta betyder *inte* att en enskild elevs resultat på ämnesprovet skall vara ensamt avgörande för slutbetyget. Provet är följaktligen inte ett examensprov.

Till sist ett stort tack till alla dem som i enkäten eller på andra sätt delgivit oss sina synpunkter på ÄP 9! Vår ambition är att proven, både uppgifterna till eleverna och anvisningarna till lärarna, hela tiden skall utvecklas till det bättre. Utan en ständig dialog med dem som högst handfast genomför proven skulle detta vara omöjligt att åstadkomma.

5. Variation i resultat mellan skolor

I föregående kapitel har en nationell bild av måluppfyllelsen, i form av provresultat, givits för respektive ämnesprov och delprov. Denna resultatbild ger ett av flera mått på nivån av måluppfyllelse i landet som helhet, men säger ingenting om hur måluppfyllelsen varierar mellan skolor. Att olika skolor har olika resultat på proven är inte speciellt förvånande då skolor har och arbetar utifrån olika förutsättningar. Det finns skolor där förhållanden som inte skolan kan påverka är mer eller mindre gynnsamma. Variationen i provresultat visar därför inte enbart på variation i hur skolorna lyckas i sitt arbete med att engagera eleverna att ta till sig kunskaper och färdigheter, utan ger också en bild av variationen i skolornas förutsättningar. Variationen mellan skolornas provresultat är trots allt intressant att studera eftersom den säger någonting om i vilken utsträckning det svenska skolväsendet har lyckats i målsättningen att skapa en likvärdig skola, dvs. en skola där alla ges samma möjligheter att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar.

I detta kapitelns första hälft ges en bild av hur graden av måluppfyllelse, här definierad som andelen elever med minst betyget Godkänd på provet, varierar mellan skolor. I kapitlets andra hälft studeras variationen i provbetyget Mycket väl godkänd. I båda fallen används det sammanvägda provbetyget för de elever som genomfört samtliga delprov som mått.

Av de 344 skolor som redovisat provresultat har inte alla tagits med i denna analys p.g.a. att det antingen har funnits för få elever med provbetyg (mindre än 20 elever per skola), eller att antalet redovisade resultat har varit för få i förhållande till antalet skolår 9 elever på skolan (mindre än 50 procent av eleverna redovisade).⁵ Antalet skolor som analysen baserats på i respektive ämne framgår av figur 9. Som redan nämnts i det inledande kapitlet gör bortfallet sannolikt att andelen elever som ej uppnår målen, enligt provbetyget, är något underskattad. Om detta gäller generellt för varje enskild skola behöver dock inte variationen mellan skolor nödvändigtvis påverkas men det kan ändå vara bra att inte betrakta resultaten som alltför exakta.

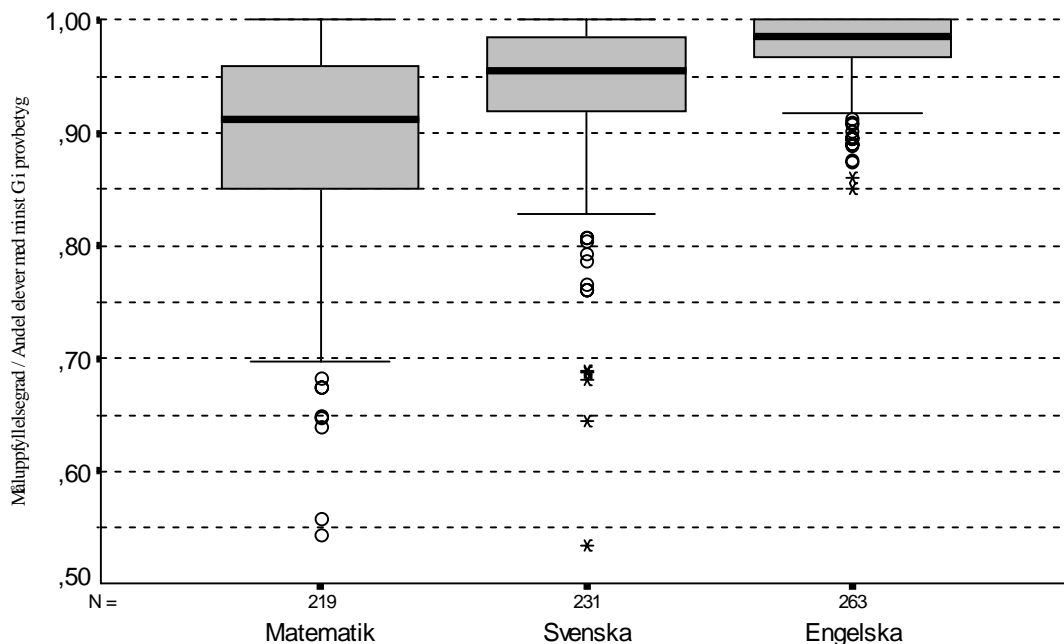
Variation i graden av måluppfyllelse

I figur 9 ges en översiktlig bild av hur måluppfyllelsegraden varierar mellan skolor i de olika ämnena. För varje skola har andelen elever med minst betyget Godkänd beräknats för respektive ämne. Om t.ex. 91 procent av eleverna vid en skola har minst betyget Godkänd i matematik är måluppfyllelsegraden i matematik 0,91 för denna skola, vilket avläses på den vertikala axeln i figur 9.

Genom att markera måluppfyllelsegraden på den vertikala axeln för varje skola går det att se hur graden av måluppfyllelse varierar mellan skolorna. För att få en bättre överblick över skolornas spridning illustreras skolornas måluppfyllelsegrad i figur 9 med ett s.k. lådagram. Själva ”lådan” i figuren visar var 50 procent av skolorna befinner sig. I matematik är lådans ”underkant” på ca 0,85 medan ”överkanten” är på ca 0,96. Detta innebär att hälften av alla skolor hade en måluppfyllelsegrad på mellan 0,85 och 0,96 i matematik. De s.k. ”morrhåren” visar lägsta respektive högsta värde. Undantaget

⁵ Ju fler elevresultat som skolans resultat bygger på desto säkrare är resultatet som mått på skolans samtliga elevers resultat. Likaså ökar säkerheten i resultatmättet för skolan om **andelen** redovisade elevresultat för skolan är stor.

är de skolor som avviker extremt mycket från de övriga skolorna. Sådana, i statistisk bemärkelse, ”extrema” skolor, anges med en ring eller en stjärna (beroende på hur mycket de avviker i förhållande till övriga). Ju mer utdragen ”lådan” är desto större är variationen mellan skolorna. Det tjocka strecket i lådan anger medianen. Hälften av skolorna ligger under medianvärdet och hälften av skolorna ligger över medianvärdet.



Figur 9. Variationen mellan skolor i graden av måluppfyllelse, definierad som andel elever på skolan med minst betyget Godkänd på provbetyget, för matematik, svenska och engelska. N är lika med antalet skolor som analysen baseras på.

I figur 9 syns att störst variation mellan skolor finns i matematik medan den minsta variationen finns i engelska. I matematik varierar måluppfyllelsegraden för skolorna mellan 0,54 och 1,00. Detta innebär att i den skola som presterade sämst på matematikprovet, hade endast 54 procent av eleverna minst betyget Godkänd medan alla elever (100 procent) hade minst betyget Godkänd i den skola som klarade sig bäst på provet. I svenska ligger måluppfyllelsegraden på mellan 0,53 och 1,00. I engelska är motsvarande andelar 0,85 och 1,00.

En mer detaljerad analys (som ej går att utläsa ur figuren) visar att i matematik hade 21 skolor av 219, dvs. ca tio procent av skolorna, en måluppfyllelsegrad på 1,00, vilket innebär att samtliga elever hade minst betyget Godkänd på provet. Motsvarande siffror för svenska och engelska är 40 skolor av 231 (tolv procent) respektive 97 skolor av 263 (37 procent).

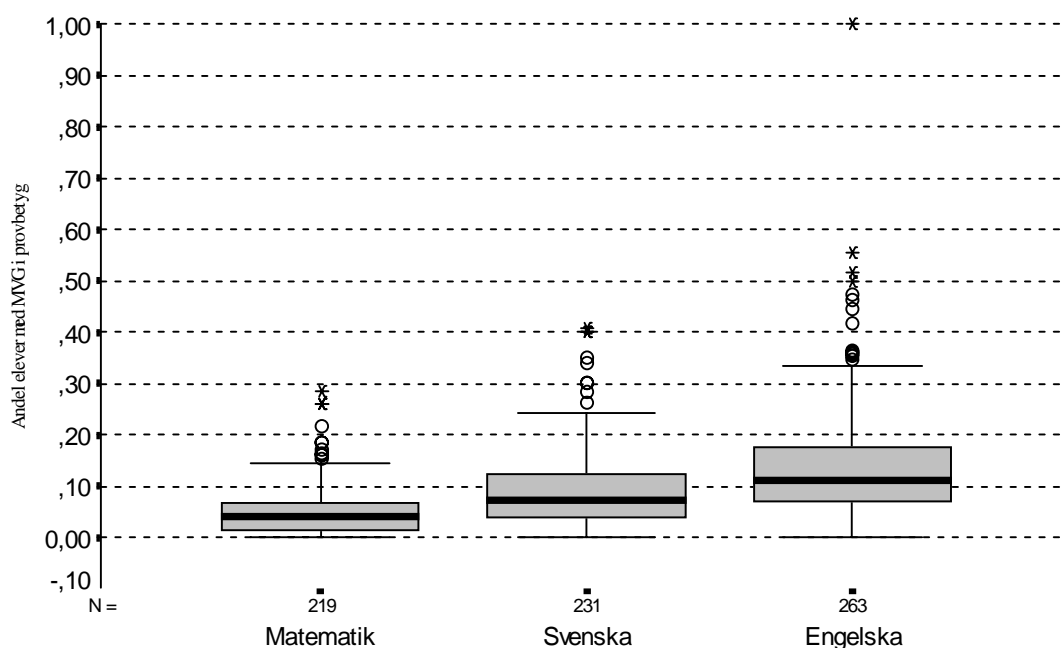
Om istället de skolor som lyckats sämst på provet studeras närmare hade tolv procent av skolorna en måluppfyllelsegrad som understeg 0,80 i matematik. I svenska är motsvarande siffra fem procent och i engelska noll procent, dvs. ingen skola hade en måluppfyllelsegrad mindre än 0,80 i engelska.

De slutsatser som kan dras är att graden av måluppfyllelse, mätt som provbetyget i de nationella ämnesproven, är relativt hög för de flesta skolor i alla tre ämnena. Det finns dock ett litet antal skolor där graden av måluppfyllelse är mycket låg. Det finns skolor där måluppfyllelsegraden understiger 0,70 i både svenska och matematik. Det innebär att över 30 procent av eleverna på dessa skolor, enligt provresultatet, inte bedöms ha

kunskaper som motsvarar kunskapsmålen för betyget Godkänd i svenska och matematik.

Variation i provbetyget Mycket väl godkänd

Det finns för närvarande inte några nationellt fastställda betygskriterier för betyget Mycket väl godkänd (MVG). Av den anledningen fanns heller inga kriterier för motsvarande betyg på provet utformade i bedömningsanvisningarna för ämnesproven 1998, vare sig för provbetyg eller delprovsbetyg. Det var upp till skolorna att lokalt ta fram kriterier för MVG för provets olika delar samt för det sammanvägda provbetyget. Det är därför intressant att se hur andelen elever med provbetyget MVG varierar mellan skolor. I figur 10 visas variationen mellan skolor i andelen elever som erhållit provbetyget MVG.



Figur 10. Variationen mellan skolor i andel elever på skolan med betyget Mycket väl godkänd på provbetyget för matematik, svenska och engelska.

I figur 10 syns att variationen i andelen elever med provbetyget MVG är störst i engelska och minst i matematik, dvs. motsatt förhållande jämfört med variationen i graden av måluppfyllelse. I matematik varierar andelen elever per skola med provbetyget MVG från noll till 29 procent. I svenska varierar andelen MVG-betyg mellan noll och 41 procent medan andelen i engelska varierar mellan 0 och 100 procent! Av figuren framgår att det dock bara är en enda skola där samtliga elever har erhållit provbetyget MVG i engelska.⁶ Den skola som hade näst högst andel MVG-betyg i engelska hade 56 procent MVG-betyg.

Ytterligare analys av variationen i MVG-betygen på provet visar att i engelska har hela 19 procent av alla skolor en andel MVG-betyg som är minst 20 procent, medan motsvarande siffror för svenska är sju procent och för matematik endast två procent. Endast en procent av skolorna har inte delat ut något MVG-betyg på provet i engelska medan det i svenska är sju procent och i matematik är hela 17 procent av skolorna.

⁶Sannolikt har denna skola en engelskspråkig profil och det är inte orimligt att anta att en ansevärd andel av eleverna på skolan dessutom har engelska som modersmål.

En stor variation i andelen MVG-betyg mellan skolorna behöver inte innebära att skolorna bedömer en och samma elevprestation på provet olika. Variationen i andelen elever med provbetyget MVG är ungefär lika stor som variationen i måluppfyllelsen, dvs. andelen elever som fått minst betyget Godkänd. Utifrån denna analys finns därför ingenting som tyder på att kriterierna för betyget Mycket väl godkänd på proven som helhet skulle tolkats drastiskt olika från skola till skola. För att definitivt kunna uttala sig om huruvida olika skolor använder vitt skilda kriterier för betyget Mycket väl godkänd i provbedömningen eller inte måste dock en djupare analys av provresultaten göras.

Sammanfattningsvis är det intressant att notera att variationen i provresultat mellan skolor är stor, även om de flesta skolor klarat sig bra på proven. En stor variation i skolors resultat tyder dock på att målet om en skola med likvärdig utbildning ännu inte uppnåtts. Det finns därför all anledning att gå vidare och, i samverkan med Skolverkets övriga uppföljningar och utvärderingar, närmare undersöka och analysera likvärdigheten i svensk skola.